Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 10 МАРТ, 1988 ШУ. ★ № 30 (7533). ★ Мах 3 коп.

ТАХАН НОМЕРЕ:

2-гІа оагІув

«ХІаране декхар» (Партийни вахар: перестройка наькъагІа) А.-Г Угурчиев.

3-гІа оагІув

«Даьхен салте» И. Ведзижев; «Вежарий» В. Матиев; «ТІема наькъаш» С. Темирханов.

4-гІа оагІув

«Доалахьара боахам шербе» И. Волгин; «Школе—конференци» Т. Хашиев.

Яхьа дневник

Лаьрхіар кхоачашду

«Сельхозхимия» яхача Грозненски производственни объединенера болхлой хьинаре къахьегаш ба «Атагинский» совхоза кхашка. Баьцадааранш леладеча № 1 йолча бригада бригадира М. Кадырова кулгалдеча отрядо хІанзле а хьажкІаш дІае лаьрхІача лаьтта дІайоаржаяьй 16 эзар тонн органика. Из планагІа йолчул дуккха дукхагІа я.

Отряда чубоагІа йоккха опыт йола механизатораш. Шоай гІулакх дика дарал совгІа, эрна ха йоаяц цар, бизза пайда эц техникаш, доагора-смазочни материалех, керда таронаш гучайоах. Цудухьа шоаш санна йолча подразделенешта юкъе йоаржаяьча социалистически яхье хьалхара моттигаш дІа ца хецаш хьабоагІа уж.

Кхычарна масал долаш болх беш ба вежарий ПискаевгІар Андарбеки Сайд-Хьусени, Хаджиханов Хьасан, Жамбураев Туркхо, Хамзаев Абу. Дийнахьара план 80 тонн йолаш, цар кхашка дІаоз 90 - 110 тонн органика. ХІаьта кхо дІадоаржадеча овсаре къахьег мехпогрузчик лелаеча Абдурзаков Ислама, бульдозериста Юсупов Гане, кхычар.

Совхоза болхлошта шоаш денна дош дизза кхоачашду «Сельхозхимия» яхача объединене коллективо.

Деша дай бац

Соахка укх хана хІара кхоабача Іаттагарг 4,8 килограмм шура мара яккхацар Грозненски района «60 лет Октября» яхача совхоза хьайбаш леладераша. Из планал тоъал кІезигагІа яр. ХІаьта шу долалуш тІанйца социалистически декхараш кхоачашдарах вІалла дувцалга а яцар.

ТІаккха шоаш тІехьабусаш, план кхоачаш ца еш дІадахийтача шеро тохабалийтарий укхазара хьайбаш леладераш укх шера? ХІанзарчоа из гуш дац. ХІара дийнахьа дІаяла езар пхиппа тонн шура йолаш цар дІалур 4,5 тоннал дукхагІа хилац. ПаІ да геттара тамаш яйташ: марта цхьадолча деношка шура лаьгІлуш моттигаш хиннай.

— Доакъар доацаш дисад тхо, — яхаш Іакад совхоза керттера экономист Сегиева Макка. — Из оаха нйду кхыча республикашкара. Хьакхухьа ча дукхагІйолча хана во хул, кІалхьарцара мара кхы пайдана дац из. ХІаьта комбикорм хьайбашта бІарга ца гу дукха ха я.

Района боахамашта юкъе хьайбай продукци яккхара даькъе яьржача социалистически яхье тІеххьарча цхьан моттиге ба «60 лет Октября» яхача совхоза хьайбаш леладераш. Хьагучогіа, из хьал хувцаларга хІанзарчоа даха дог а дац.

БІАЬСТАННА-КИЙЧО

Доладенна шу дика чакхдаккхара шортта доакъар эшаргда боахама, цудухьа агротехнически ханаш ца тулийташ кхашкара балхаш дІадоладара йоакхо а еш, еррига а техника кийчон мугІаре дІаоттаяра шоай низ а хьинар а ца кходеш къахьег Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза механизатораша. Цхьан минута а сацац мехмастерскера балхаш. БДТ-7 яхача дезача макхашкара дІа мел ийккха юртбоахама техника кийчон мугІаре дІаоттаяьй боахаме. Уж а тоаяьяьнна хургъяр, царна эша валаш, подшипникаш яларе. Дуккхаза дехар даьд колхоза администраце шоашта уж ехаш, бакъда царгахьа лерг хьокхаш бац е Агроснабе а е республика Агропроме а. Белгала ала деза, техника мехотрядашта подрядагІа лелае дІаенна хиларах. Цох боккха пайда баьннаб. Масала, А. Литвиненко керте латтача шоллагІча мехотрядa коллективо карара шу дола а далалехьа кийчон мугІаре дІаоттаяьй ший доалаяьй техника. ХІанзлехьа тоа а яь кхай тІа арайала кнійча латт боахаме мел йола комбайнаш а.

Техника кийчъеча къаьстта белгалбаьннарех ба слесараш Н. Сергеев, П. Нетреба, М. Синчинов, В. Коржаков, токарь А. Журавлев, сварщик Ю. Субботин, аьшкахьараш ТкаченкогІар да Василий Федоровичи цун воІ Иванн.

Иштта хьинаре, къахьегаш, шийтталагІча пятилетка планаши шоай социалистически декхараш дизза кхоачашдара тешшаме лард йоллаш боахк «Путь к коммунизму» яхача колхоза къахьегамхой. Из да кастта хургйолча XIX Ерригсоюзни партийни конференцена накъаболхаш цар кийчдеш дола къахьегама совгІат, луш дола рапорт.

Р. АУШЕВ.

СУРТА ТІА: комбайнаш кийчон мугІаре дІаоттаяь баьннаб (аьрдехьара аьттехьа) слесарь В. Коржаков, колхоза керттера инженер В. Кухнов, слесарь М. Синчинов, машинни ковна заведующи П. Бобровский.

Автора сурт.

ШОАЙ НИЗАЦА

Назрановски района «Маяк» яхача совхоза № 1 йолча бригада механизатораша тоаяь дІаоттаяьй тракторашь, культиваторашь, сеялкашь, макхашь, кхыйола юртбоахама техника.

Эшаш йола оатхалаш Іалашъеш боахама новкъостал даьд РАПОС. ХІаьта нхьацаяраш шоаш леха йийзай.

Еррига техника механизатораша шоай низаца тоаяьй. Техника оашош тоаяр хІанад, аьнна хаьттача бригадира Евлоев Мувсас аьлар:

— Цкъа-дале, тхо да цу техникаца болх бе безараш. ТІаккха во тоае йиш мичай из. Шозлагі-дале, ахчана экономи а ю оаха. Оатхалаш эшача мара дІаяхийтац. ТІаккха пайда беций из.

ХІанз цхьа трактор йисай механизаторий тоае езаш. Двигатель дІаоттабе безаш я из. Капитални ремонте а хинна цІабенаб из. Хьагучогіа, из тоабара даь хІама дац. ЛерттІа тоабаь баларе кхы кулгаш детта дезаргдацар цунах. ДІахо цу хьакъехьа къамаьл дІаоттабе йиш йолаш дац, нагахьа коравой а, — аьлар совхоза директора Кодзоев Мурада.

ЛадийгІача уж бакълув аьнна хеталу. Бакъда, тахан бригадни подрядагІа болх беш хилча хІара механизатор хила веза ший доалахьарча техникага лерттІа хьожаш, доалдеш. Цул совгІа, совхозе инженераш, механикаш ба ремонтни балхаш вІаштІехьдоахаш дакъа лаца дезаш. ТІаккха эшаргвац, аьнна, хет сов вола моторист е кхывола болхло.

М. МИКАИЛОВ.

КПСС ЦК февральски (1988 ш.) Пленума решенеш кхоачашъеш

Берий оазаш хоз кхашка

Дукха ха йоаццаш чакхъяьннача КПСС ЦК февральски (1988 ш.) Пленумо школай, профессионально-технически училищай, техникумий, вузий хьехархой коллективаш тІахьийхар дешархойн студенташ къахьегам безаш хургболаш хьалкхебара, царна бизза профессиональни кхетам балара. Мишта кхоачашду школьни реформо шоашта хьалхашка оттадаь декхараш Наурски района «Наурский» совхозон Алпатовски юкъерча школан? Цох дувцаш я ер матернал.

Комсаш наьха кулгий хьинари доали эшаш юртбоахама культура йолга массанена ховш да. Наурски районе бахараш та хІаьта а. Цу гІулакхага уж дІаІам зІамига болча хана денз. Хов царна маьлха йІовхали лири чулаьца гайдолгаш хьалкхеде, республике эггара боккхагІбола хьувкъам чуэца.

Бокъонца дола доттагІал хоттаденнад «Наурский» совхозан Алпатовски юкъерча школанен юкъе. ХІана аьлча, тахан пу школе деша багІарех дукхагІбараш кхоана шоай совхозе балха оттаргба. Уж хургба механизатораш, комсаш лелаераш, доярташ, бежа Іуй, специали сташ. ХІаьта къона кулгаш массаза а эшаш хиннад юрта боахаме.

Из доттагІал дІадоладелар массехк шу хьалха. Цу хана школа хьехархой коллектив дукхагІа уйла е яьлар дешархой къахьегам безаш хургболаш хьалкхебара. Совхозо а «ак» аланзар — дешархошта аьнна йоккха комсий беш хьакъоастайир. Цхьабакъда, ала деза, хьакъоастаяьр, кхычарга хьежача, вогІа хинналга. «Дешархой ма бий укхаза болх бергбараш, хьанна хов доаггІача тайпара доал де а ца ховш цар комсаш йоайой а, тІаккха боахаме зе кІезигагІа хургда», — аьнна даь хургда-кх из. Дале а, план лаьгІъянзар, бизза болх хьабийхар дешархошкара.

БІаьстни аьхкин хьинаре къахьийгар бераша, хьехархоша. ХьатІаккхьчар дошо гуйре. Массанена гуш дар дешархоша доал даь 30 гектар комсаш кхычарел вогІа ца хилар. Хьувкъам а кхычарна нийсса баьлар.

Цу шера денз тІа-тІа йоккхагІа хулаш йоагІа дешархоша доал ду майда. Тахан царна дІаеннай 166 гектар комсаш. Цига мел деш дола балхаш бераша шоаш ду. Школьни подрядни бригадана чуйоагІа итт звено. Царех хІаране ший къаьстта комсий участок я.

Совхозе болх беш волча хІара дешархочунна хьаяздаьд къахьегама книжка. Царех цхьабараш 4—5 шу стаж йолаш ба хІанзле а.

Дешархой подшефни бригадах дувцаш ништтал доккхий толамаш даха цар аьттув баларах теша хала да. Цхьабакъда, гІулакх ше мадарра дувцаш я бухгалтерера тхона енна цифраш. Совхоза кхашка дІаегІача 3 миллион совгІа йолча комсий гаьнех кхоалагІа дакъаяраш хьалъехкараш, йоІараш дешархой ба. Соахкара хьувкъам чуэцача хана продукци чакхйоаккхача предприятешка, тикашка цар дІаяхьийтар 1205 тонн комсаш. Уж совхозо чуйца еррига комсех 18 процент яр. Цхьабакъда, духхьал из хинна Іац боахама кулгалхойн къахьегамхойн цецбоахар. Соахка Алпатовски школа дешархоша районе эггара боккхагІбола хьувкъам чуйца. Юккъера лаьрхІача совхозо хІара гектара тІа хьалкхеяьраш 62,4 центнер комсаш хиннаяле, бераша доалдеча кхай тІара хьаяьннараш 76 центнер яр. Цхьайолча звеньяша кхы а лакхбир из боарам. Масала, Деркизенова Маликас кулгалдеча 10 «Б» класса звенос, планагІа 60.7 йолаш, хІара гектара тІара чуйца 83.6 центнер комсаш. Дукха тІехьабисанзар царна Османова Дагман керте латтача 10 «А» класса дешархой а. ХІаьта ворхІлагІчеи барХІлагІчеи классаша шоай планаш 125—130 процент кхоачашйир. Духхьашка мара енаяцар кхай тІа ялхлагІча класса звено, бакъда цо а тІехкхоачашйир ший план.

Совхозе хьинаре болх беш ва школера 520 саг. Соахка цар чуйца 480 эзар сома маьха продукци. Из дарах дешархошта совхозо деннад 74 эзар сом алапи, цу юкъе планал совгІа баькхачча хьувкъамах дола 24,6 эзар сом а долаш. ХІара дешархочо ахкан каникулаш йолча хана болх барах юккъера лаьрхІача 500 сом алапи ийцар!

Цу дерригача шерашка дешархошта уллув хиннаб школера хьехархой. Низ, хьинар кходаьдац цар шоаш хьалкхебераш къахьегам безаш хилийтара. Дийнадаьннаьчул тІехьагІа дерригa бераш совхозе Іергда аьлча нийса хургдац, цхьабакъда, боахаме болх бе дисараш, дІаІомаде ца дезаш дерригa ховш хургдолга гуш да.

Бераш кхай тІа арадаьлча, хьалхадаккха ца дезаш, шоашта хов царна фу де деза. Дика Іомадаьд цар агротехнически гІулакхаш а. Шоаш ба уж болх бераш а, тІахьожам лоаттабераш а, продукци чуэцараш а.

ТІаккха новкъарле йой кхашкарча балхаша берий дешара?

— Новкъостал ду, — жоп ду цу хаттара классал арахьарча балха организатора В. Д. Лаптева. — Дешархой вІаши кхоталу, коллектив хул царех. Довз царна вахара хьашташ, мехка гІулакхаш, халонаш ла Іомалу. ТІаккха техника йовзар — мах баь варгволаш гІулакх дий из? ХІаьта хьувкъам чуэца ха — из дега ондало дегІайоагІа, берах къахьегамхо, производства да хила волалу ха.

Дика йоакхо ю ший зІамигача гІончий совхозо. Царна аьнна хьалъяьй боахамо къахьегамен салаІареи лагерь. Укхаза я спортивни майдаш, чакхъювл тематически сайренаш, концерташ, болх беш я киноустановка.

— Берий дегаш ураоттадара тхоашта могар ду оаха, — яхаш дувц совхоза профкома председателя Е. Пенгуровас. — Бераш аьхки форда тІа кхувл. Іан замалахь мехка тайп-тайпарча городашка экскурсеш ю, шефски гІулакхаш ду.

БІаьстан хьалхарча деношка денз хьахоз «Наурский» совхоза комсий кхашкара тракторий тата, берий делар. Укх шерара шоай къахьегама урокаш чакхйоахаш ба Алпатовски юкъерча школа дешархой.

Б. ГАНИЖЕВ.

ГІУЛАКХАШ ТОАЛУШ ДОАГІА

Сунженски района В. И. Ленина цІерагІча колхоза цхьоалагІча шурий-товарни ферме дика латт хьайбаш Іангара дахара гІулакх.

Ферма заведующи Абубакаров Руслан воацаш вар юкхьанца.

— Цхьа кІеззига Іа сабар дой, хьакхоачаргва из, — йоах ферма учетчика Гаургашвили ПаьтІамата.

Ферма кулгалхо хьаварга хьежача юкъа са кхийра хьайбай помещенешка хила. ЦІеча уголокага хьажа, ферме цхьаццаболча болхлошца къамаьл де.

Из дерригa кІезига тІехьагІа дувцаргда аз. Дукха ганзар Р. Абубакаров хьакхача. Цунца вар ветеринарни лор Чилаев Іийса а.

— Новкъа дале а, цар дІа па аьлча даргдац, — йоах ферма заведующе Р. Абубакарова, — дІадахача шера тха аьттув баланзар паччахьалкхенга шура йохкара план кхоачашъе. Из ший бахьан долаш дар: тха боахаме тІехьаюсаш хинна кхоалагІа ферма тхох хьатехаяр. Тхоай, цхьан коллектива декхараш-м тІехкхоачаш а даьдар оаха. Дале а, шоллагІа ферма хьатехачул тІехьагІа, вІаштІехьдаланзар лерхІаш хиннар кхоачашде. 789,5 тонн шура мара хиланзар паччахьалкхенга ехкар планагІа 821 тонн йолча. Цхьабакъда, укх шера тІанйца декхараш кхоачашдаь а ца Іеш, соахка оахош дІа ца луш йнса шура дІаяла хьожаргда тхо.

Гуш дар, уж дешаш дег тІара доагІаш хилар. Цар тешал дора ферма коллектив низ болаш хилара а.

Таронаш йолаш я ферме. Доакъара кхоачам болаш ба. Цул совгІа, коллектива барт а дисциплина а чІоагІъеннай. Массала, дІадахача шера бригада совето соцам тІанйцар, коллектива юкъе даим къахьегама дисциплина телхаеш йола доярка Хачукаева Мовлатхан шоашта юкъера дІаяккха. Совето баь соцам къоабалбир боахама кулгалхоша. Цул совгІа, 50 сом хІаранена тохаш гІод техар совето лоадам боаца къоалгаш деш гучабаьннача доярташта.

— Харц хургдац аьнна хетт, — йоах ферма ветеринарни лора І. Чилаева, — уж тайпа нийча гІулакхаш леладеш хІанз, тхона юкъе вац, аьлча. Шоашта из могийтаргдоацалга ховш ва хІаравар.

Шоай доалахьа дарашка а кхы дикагІа хьожаргбоацаш дика вІаштІехьдаьннад ферме хьайбаш леладара гІулакх. ИІайхен цІенен яр дІачу мел ваьннача хьайбаш латтача. Шоашкара ледарло ца гойташ, доаханга хьожаш бар ферма бежаІуй. Гуш дар царех хІаране ший декхар тІехдика кхоачашдеш хилар. Уж бар дуккхача хана денз укхаза болх беш бола Исмаилов Хьамид, Арсанукаев Суламбек, Сулейманов Амин, кхыбараш.

Хоза тоаяь я Ше уголок. Цу чура болх шийна хьатІа а йица, дІахьош я учетчик Гаургашвили ПаьтІамат. Ший декхараш кхоачашде а пул совгІа коллективера обществени болх лелабе а дика вІаштІехьдоал цун. Цудухьа, ферма болхлошка таро я мукъа йола ха хоза салоІаш дІаяхьа. Цу тайпарча гІулакхаша безам совбоаккх дикагІа къахьега а балха толамаш даха а.

Кхы цхьаькха а да укхаза белгалдаккха доагІаш. Из фуд аьлча, боахама кулгалхоша цхьа болхло витац ферме, доагІаш дола хьашташ кхоачаш ца деш. ХІара шера ялат, хьайбашта доакъар, салаІа баха безам болчарна путевкаш, иштта царна кхы мел эшар долаш да.

М. МУТАЛИЕВ,
тха соб. корр.

Оарц дала!

Хьайбашта мотт ховре...

ДІаяхача номер тІа оаха кепатехаяр Назрановски района «Назрановский» совхоза Наьсар-Кертерча отделене шурий-товарни форма коллективах дувцаш йола материал. Из йийшачоа ховргда цигара гІулакхаш дика лелалга. Цхьабакъда, кхыча бесса дар цу боахама Плиевски отделенерча шурий-товарни ферме тхона дайна сурт.

Доахан мотт ца ховш долга массанена хов: деша даханза долча берагара денз къоаночунга кхаччалца, Іеха-м Іех уж, бакъда, уж шелденна е мецаденна Іех ха хала хул цхьайолча хана.

Кертах гІадж теха дІалахка йиш я уж, шура кІезига хІана, тел, яхаш, эгІазъаха а йиш я царна, дІадехка йиш я. Уж леткъарг дац, тайп-тайпарча инстанцешка жалобаш язъергъяц. Цу гІулакха чІоагІа атта да уж. Бакъда, мичча бесса дале а, хьайбаш да-кх уж, мотт ца хов хьайбаш. Наха санна цІенош хьалде хац царна. Шоашта кІалхара кхо дІадаккха, цІи ювза хан. Цудухьа оал царех хьайбаш. Цудухьа саг массаза хиннав хьайбай йоакхо еш, царна эшар Іалащдеш. Из-м дика кхетадеш а да. Доахан деций вай кхоабар! Шура, даьтта, кІолд, нахча... хьайбаех хьадоала беркат. Из кхетадеш вола саг цІаккха хургвац хьайбашца охца, царех дог ца лазаш, царгара хьал бе башха ца хеташ, царна лерттІа Іунал ца деш.

...Хьайбаш леладераша шоай керттерча декхарех лоархІ уж ма могга дикагІа Іангардахар. ХІаьта «Назрановский» совхоза Плиевски шурий-товарни ферме гуш дар кхыча бесса да. Бруцеллез а туберкулез а дола хьайбаш да укх ферме леладераш. Ферма зоотехника Осканов Абдул-Манала дувцачогІа, ферме шура яккхара, кхыдола гІулакхаш во дац. Бакъда, доаханга хьал, хьагучогІа, дика-м дац. Корпусашка гІолла чакхвала мара везац из довза.

Дукха ха йоаццаш хьаяьча корпуса чу довл тхо. Январь бетта йнстеяьккхай из. Цу ханналца ара лаьттад доахан Керда корпус хьаяь а ялалехьа каст-каста йох транспортераш. Уж тоаеш кхоъдиъ ди доаккх. Кирпишка хьаьш цхьаццанахьара хаьрцад. Тхов лерттІа къайлабац. ХІаьта боахама хьакмашз из гІалат башха теркал а ца деш дитад...

Къаьнарча корпусашкара хьал дац кхы да веларгволаш. Цхьан хана хьакхарч лаьттай цар чу. Хьакхарч дІаяьхачул тІехьагІа тхов цхьа метр хиллал хьалъайбаьб. Цигга сецад дІахо дола балхаш. Цу хана-м кораш кизгаш теха хинна хургда. Бакъда, тахан хІара кор да цхьацца е шишша бІалг боацаш. Боккхача боахаме ахча тоъаш хургдац цхьа нтех кизга бІалг нйца, уж дІатоха. ІОвцаш йолча корпуса чу дахкаш доаца доахан латт. Цудухьа дІаоттадаь хургда уж эггара шийлагІча, царгара даккха хайра хІама доацандаь. Эггара лостам болаш яр Іаьсий чулаьтта че. Вешта корпус керда я. Керда даь Іаьсий дукха дацар.

БІарга мел дайнар дицдеш да коа юккъе тишденна, даькъаздаьнна латта цхьа цІалг. Цхьанне аргдац цу чу хьайбаш латт, аьнна, селлар чам боацаш да цун сурт. ТІехьашка, боккха, дуккха латтача кхох хьахинна гув латт. Резинови шифер тІайилла ба тхов. Цхьаццанахьа шифер яц. Чухьнахьар сурт арарчул дуккха «хозагІа» дац: хьалхьежача бІаргагу сигале, Іохьежача — нйнах кІоагаш доахк. Хьай да аьнна ала йиш йоаца хьай. Бетона уй тІа дала даханн. Лоацца аьлча, кий яьккха мара да тІавоагІаргвоацаш я зІамига корпус.

Дика деций хьайбашта мотт ца ховш. Ма дукха дувцаргдар цар ферма коа хьачуваьнначунга.

Хьайбай дувца хІама деце а, ферме къахьегача дояркай дукха да дувца шоай бытови хьалех лаьца. Доахангара хьал иштта а ховш ма дий. БІаргагуш яц цІе уголок, столови, вІалла деце а, паргІатта Іоха мегаргйола цхьа бытовка... ДукхагІбараш мехкарий ба доярташ. Цар болх аттагІа дІагІоргболаш хьадеш хІама дац. ТІаккха ховш ма дий, цар балхацар безам мишта хургба.

М. АХИЛЬГОВ.

ПАРТИЙНИ ВАХАР: ПЕРЕСТРОЙКА НАЬКЪАГІА

ХІАРАНЕ ДЕКХАР

Делкъа ха чакхйоалаш латтар. Цеха коа доаллача гІанда тІа хьаарабаьнна салоІаш багІар столяраш, станочникаш.

— Пайда эца мегаргбола дукха отходаш Іайнай вай, дІакхувса кхом ба-кх цар, — аьлар бригадира Магомаев Оалхазара. — Дикача дас-м дергдацар из. ХІаьта вай...

Цу тайпара къамаьл хилар дукха ха йоаццаш мебельнодахчан хІамаш еча «Терек» яхача Нохч - ГІалгІай производственни объединене столярни цеха болхлой.

Хь. Цабаева дика кхетадир бригадира дешаш. Оалаш ма хиллара, цунна хозалда аьнна деш дар из къамаьл. ХІана аьлча, Хьамзат ма варий столяр. Хьалхагіам дукха теркал ца де а мегар цо уж дешаш. Бакъда, «кандидатски стаж» аьнна йоазув тІа долаш цехе стенд латтар, хІаьта цу тІа доаллар Цабаева сурт а.

ГІулакх гаьна ца а доаккхаш, отходаш йолча вахар Хьамзат. Партгрупоргаца, комсоргаца дага а ваьнна, цеха территоре тІа, кІеззига а пайда эца йиш хургья, аьнна, отходаш цхьан оагІорахьа юстара яьхар. ХІанз царех берий гІандилгаш хьаде болабеннаб цехе.

Из хІама Цабаева ше дийцар сона, КПСС членалла кандидат ва Хьамзат.

— Хьалхагіа партгрупоргА а уллув болх беча кхьча коммунисташа а дукха теркал дацар шоашца къахьегар парте дІаэцара шоаш рекомендаци енна саг волга, — яхаш дувц цеховой партийни организаце секретара Дидаева. — ХІаьта КПСС членалла дІаэцача дийнахьа мара хацар бригадерча цхьаболча наха шоай новкъост парте кандидат хиннавий а.

Цеха парторганизаце секретара дагадоахкараш дукха да.

— ХІанз цхьаькха зІамига саг ва тха. КПСС члена кандидаталла кийчвеш — йоах цо. — Бакъда, рекомендацеш яхара гІулакх атма-м хургдац цунна.

ХІанз-м безам бале а теркал ца деш дуталургдац цу тайпара хІама. Цехе хьалтеха доаллача кандидатски карточка тІа цунах лаьца анкетни даннеш я, тешам беннарий цІераш а я. Кандидата кхоачашъе еза поручененш, отчеташ тела еза ханаш, кандидатски ха чакх маца йоал —из дерригa а ха йиш йолаш да цу карточка тІара. Цунна юхха мотти йитай собране бьча соцамах йола информаци тІаязъяра.

Стенда тІа хьежача сона хов, хьалхара отчет яра Цабаевна дисар кхо ди мара доацалга.

— Халкъа тІахьожама группа сайна тІадилла дехкар-м кхоачашдаьдар аз, бакъда комсомольцашта новкъостал де ха ца тоъаш лел. — йоах Хьамзата. — Из бахьан долаш бечм бе а мег сона собране.

Иштта я из «хьадийллача карточка» психологически эффект. Кандидаталла хержачун цІи хІанз массанена а йовзаш я. Цудухьа тешам беннар дика кхеташ ва шийна тІалатта бехктокхам. Кандидаталла хьаэцар гІалат ваьнна моттиг нийслой эггара хьалха цунгара хоаттаргда новкъосташа.

Цхьан дешаца аьлча, «хьадийлла карточкаш» ма даьллинге а объединенерча коммунисташа кхетадир гласноста шерра никъ боаккхаш латталга. Иштa хиннадац хьалхагІа.

Лакхе вай дийцар санна дола хІама нийселар сона Назрановски трикотажни фабрике ваха волаш а. Фабрични проходной массанена бІаргагургйолчча хьалтеха йоаллар хІамаш тегар А. Муталиева КПСС членалла дІаэцаш хиларах йола объявлени. ХІаьта партбюро секретарь Е. Плиева цу гІулакха эша документаш вІаштІехьдоахаш яр. Муталиевас фабрике болх бу итт-шийтта шу да. Дика маха боаккха говзанч санна йовз из коллективе, чІоагІа дог ра,за долаш дІалу цо ший йІаьхий опыт уллув болх бечарна.

— Сона чІоагІа новкъа хул ший балхах ца вашаш, хІама бе-башха доацаш саг волга хайча, — яхаш дувц Амината. — Сай хурдаь цу тайпарча наьха дог айде, царна гІо де хьож со. Дега тоам хул Іа дІааьннар дизза дІа а нйца, ка йоалаш къахьега царех саг бІаргаяйча...

КПСС членалла кандидат хиннначул тІехьагІа Муталиевас ше раьза а йолаш тІехьаюса бригада хьанийцар. ХІанз хоалуш тоалаш латт цигара гІулакхаш а. ХІаьта Амината енна кандидатски поручени лархІа мегаргья из.

Цунна рекомендацеш еннача наха, новкъосташта фу хет-теш?

Са къамаьл хилар Муталиевана рекомендацн еннача Д. Дерсиговайца. Из бригадир я, КПСС Назрановски райкома бюро член, шоай цеха партгрупорг.

— МалагІа кандидатски декхар кхоачашдеш, миштa дІабода цун болх?, — аьнна аз даьча хаттарашта цо аьлар:

— Бокъонца аьлча. Хало да тхона из гІулакх... Трикотажни фабрике 1200 совгІа саг ва болх беш, хІаьта ерригача фабрике пхе шерал тІех партийни стаж йолаш (болхошта юкъе) иттех саг мара вац. Уж ба-кх уж рекомендацеш тела «штатни» нах, кхы де хІама а дац. КПСС Уставага диллача пункт кхоачашъю йизза, вешта... формально хул-кх. Рекомендаци яла бокъо йолчун хІаране кхыча цехе, кхыча смене иттех кандидат ва. Уж шоайла бовзалга а хул парте кандидаталла отташ вар эггара хьалха рекомендаци эшаш веча. ТІакхха юха а дукха ха йоал уж шоайла кхы бІарга ца гуш...

Вай хьалха йийцача мебельно - дахчан хІамаш еча объединене а цу тайпара хьал дар хьалхагІа. Укхаза кІоаргга уйла йир цу дешз, хІаьта «хьадийлла карточкаш» юкъе доаладича гІулакхаш шоаш бокъалгахьа даьлар. Партгрупорга бригадага хоам бу: шун коллективa члено парте оттара рекомендаци ех, аьле. Цигга массанена хетачунга ладувгІ.

Из керда порядок юкъейоалаярах ден повестка тІа керда хаттар отт: рекомендаци лулга массанена ховш хилча, парте хьаэцара саг ца могавеш хилар а гласность йолаш хила деза-кх? Массава волчча кандидатага юхь-духьала дІаоал малагІча бахьанех ленински парте хила из «кхаьчавоацалга». Цу гІулакхаца демократичность хиларо парте дІа ца эцаш висачун Іомавала, кхета таро хул, цул тІехьагІа юха а партийцашкара, коллективагара шийна рекомендаци еха вІаштІехьа да цун.

— ХІанз-м кандидаталла дІаэцача е цо отчет луча собране ерригa бригада ца хьийхача ялац, парте боацача новкъосташта а тІехьа хетар теркал ца дича далац — яхаш дувц объединене столярни цеха партийни организаце секретара Идаева.

А. Г. УГУРЧИЕВ.

ҐДР. Советски Союзеи ГДР-ен яьча договорах Дрездена юхха Бишофсвердера оттаьча ханал хьалха араяха йолаяй ОТР-2 яха советски ракеташ. Уж ГДР-а территоре тІа дІаоттаьяр Малхбузен Европа мехкашка латтача американски «Першинг-2» яхача а крылати а ракеташта духьала.

СУРТА ТІА: советски тІемахой накъабоахача хана.

АДН—ТАСС телесурт.

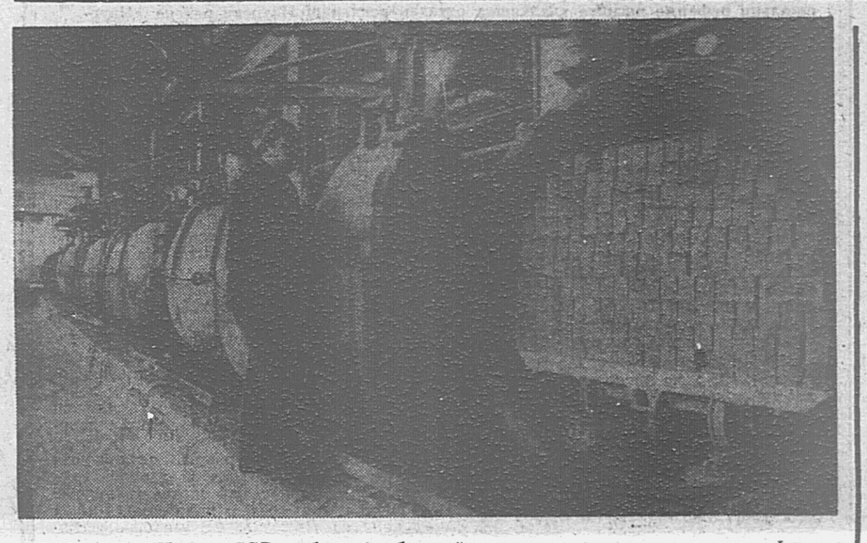

БЕЛОРУССКИ ССР. КПСС XIX Ерригсоюзни конференцена баха ма боагІа накъабахара тІехьа йоаржаьча социалистически яхьа инициатораш а хинна дІаэтача республика къахьегама коллективашта юкъе ба Любански гІишлон материалий комбината (Мински область) болхлойн специалисташ. Цар ах шера планал тІех ах миллион кирпишк арахеца аьнна декхар тІанйцад. Болхлошеи специалисташеи шоаш денна дош нийсача расчетацеи хаьддача гІулакхашцеи чІоагІдУ. Бухсоццаш хьахулачунга хьежжа къахьегаш хиларо кердадар лахара тІакхеву. Коллектив хІанз ханал хьалха а ювлаш къахьегаш я. ХІара бетта планал совгІа 100 эзар кирпишк хьаю.

СУРТА ТІА: автоклаваш хьалъюзаш латт.

А. НИКОЛАЕВА сурт.

ТАСС фотохроника.

Экономически дешар—массанена

Боахама доалде Іомалу

Баьцадааращи сомн кхебеш я Ачхой-Мартановски района «Новосельский» яха совхоз. ДІаяхача цхьайтталагІча а укх а пятилетке цхьа шу дІадахийтадац цун коллективо паччахьалкхенна юртбоахама продукци дІаялара планаш кхоачаш ца еш.

Доккхий да укх шера хьалхашка латта декхараш а. Цу боахама къахьегамхоша дош деннад план 530 тонн йолаш, паччахьалкхенна 560 тонн баьцадааращи хІаьта план 2260 тонн йолаш 2280 тонн сомн дІабада.

ЛаьрхІар чакхдаккхара ма хулла тешамегІа лард йолла гІерташ къа а хьег хІанз. Хьувкъам луш 180 гектар сомий беш я боахаме. Цунах 98 гектара тІара гаьнаш еІай, хІаьта къона йолчох, 115 гектара тІара. Вешта къона беш ерригa а 280 гектара тІа я цу совхозе.

Гаьнаш йоІаше а царна минеральни удобренешца подкормка ю. Ерригача беша цкъара чакхбаькхаб подкормка яра болх. ХІанз шозлагІа беш ба.

ХІанз бригадашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалха я Нохч-ГІалгІай Лакхехьарча Совета депутата, дуккхача ордений, медалий кавалера коммуниста Тепсуркаев Мовладе кулгалду коллектив. Сомий бешара ерригa гаьнаш яІарал совгІа, минеральни удобренешца хІанзле шозза подкормка яьй цу коллективо.

Шоай декхараш иштта дика кхоачашдеш хьабоагІа Курсаев Іийсас, Чегарбиев Лаьчас, Масаева МаІасас кугалдечя бригадашкара къахьегамхой а.

Баьцадааращ йиъ бІаьгаргга гектара тІа кхедергдолаш да. Керттерча даькъе: помидораш, нарсаш, хохаш, саьмарсаькх, кабуц, и. кх. дІ. Царех 150 гектара тІа дола баьцадааращ дезала подрядагІа леладе дІанйцад наха, совхоза кулгалхошца договораш а оттадаь.

— Бакъдар хІана алац, — йоах совхоза керттерча экономиста Денисултанов Шудде. — ХІанзалца коллективни подряда хьисапе болх вІаштІехьбоаккхача дукха гІалаташ нийсдолийташ хиннад, керттерча даькъе экономиках дукхагІболча наха хІама ца хар бахьан долаш. Из кхоачамбоацар дІадаккха дезаш гІуллакх эттад хІанз, тхоай производствана оахош финансировани яра новкъа тхо даьлча. Бригадираша, звеньевойша, учетчикаша, юкъарча звеной специалиста-ша 36 сахьата йолча программагІа Іомаю экономика, хІаьта бухгалтере, планови отдела болхлоша 22 сахьата йолча программагІа.

Цу курсашта кулгалдеш Денисултанов ше ва. Цул совгІа цига хьехаш ба совхоза агроном Далаков Іийса, йоккха опыт йола Тепсуркаев Мовлади, кхьбараш.

Экономически дешаро малагІа пайда бу, шийга хьаттача Далаксв Іийсас аьлар:

— Масала, минеральни удобренеш. Царех хІанзчул тІехьагІа шозза дукхагІа мах боаккхаргба, хІаьта юртбоахама культураш кхеярга дІадодар цунга хьежжа алсамдаргда. Цудухьа хьалха ара йоадаяь удобренеш кхоалленашта кІал талхаргйоацача дІаувттае баьлар подрядагІа болх бу нах. Лоацца аьлча юртбоахама производствага дІадода хІара кепиг лархІа, кхом бе Іомалу уж.

Экономиках, подрядах дар кІоаргагІа кхетаде наха новкъостал дергдола лаьрхХІа плакаташ, таблицаш кийчъяьй совхоза планови отдело. Цар тІа, масалаш а кхувлаш дувц расчеташ еча чекашца мишта болх бе беза, кхьчох.

Лоацца аьлча, производства дай хила Іомалу нах. ХІанзарча хана дІадехар а динза даргдоацар а да из.

М. ХАМАТХАНОВ.

Урус-Мартановски районера хоамаш

Мичуринна цІерагІча совхозе Дударова Хьусена кулгалдеча № 12 йолча бригадо 51 гектар сомий беш лелаю.

ТІехьхарча хана сомаш хьувкъабара гІулакх тоалуш доагІа боахаме. Шин шера планал 700 тонн совгІа сомаш дІачубеннаб укхаза.

Укх деношка бешамаш лелаераша дІадоладаьд гаьнаш яІара балхаш. Цул тІехьагІа ядохимикаташ еттаргъя: Гаьнаш йоІаш дика къахьег Хамзатова Салматус, Дубугова Заргана, кхьбараша. Дийнахьара план шозза кхоачашъю цар. Укх шера 560 тонн сом чуэца лерхІ бригада.

* * *

«Горец» яхача совхозе техника тоаяра балхаш хІара бетта алсамдоалаш доагІа. Февраль бутт юкъенхоачаш кийчон мугІаре тоа а яь, дІаоттаяьй 31 трактор. Из чоалхане болх хьалхагІа лаьрххІа йолча мастерскеша дІакхихьабале, хІанз шоай низаца чакхбоах. Боахаме дукхха ба кулга говзал йола хьннаре специалисташ. Царех ба мотористаш Кадыров Мовлди, Бахаев Шамсудин, токарь Ибрагимов Ваха, аьшкапхьараш вежарий СаевгІар Хасмухьмади Султани.

Тоаяь йнстельнначул тІехьагІа тохкама стенда тІа йоаккх техника. Цо аьттув лу гучадаьнна кхоачамбоацараш сихха юстардаха. Цудухьа тоаяь яьнна трактораш, йоха ца йохаш, дика лелаш я, совхозе цхьаццадола балхаш деш.

Шийна могачогІа, дика гІо ду ремонтникашта мастерске заведующе Мулаев Султана.

— Тахан тхо тоаеш доахк юхейиса кхо трактор. Бакъда, тхона тоъац редуктораш, Т-150, Т-140 яхача тракторашта эша оатхалаш, — йоах мастерске заведующе.

М. АХИЛЬГОВ.

КЪАХЬЕГАМА ВАХТА

Укх деношка хилар Къулбаседа Кавказски машиннаькъа къахьегама коллектива 1988 шера дола коллективни договор чІоагІдара лаьрхІа йола конференци. Цун балха юкъе дакъалаьцар тха штате йоацача корреспондента Арсамирзаева Асета. Цо дувц:

— Фу ду машиннаькъа подразделенешка Белорусски машиннаькъахой эксперимент юкъейоалаяра, хозрасчети ше шийна финансировани яри юкъе даьнначул тІехьагІа, фуд цу даькъе хувцаденнар? Цу хаттарашта жоп лу Грозненски отделене болхлоша, говзанчаша, кулгалхоша.

— Машиннаькъа подразделенешта юкъе яьржача социалистически яхье хадданза дикагІа хьокхамаш долаш я Гудермесски локомотивни депо коллектив, — аьлар предприяте начальника заместителя Н. Манцева. — Дика лоархІадаьд тхо вагонашта ремонт яра заданех дІадахача шера а, тІаккха къахьегама овсарле планал 17 процент совгІа лакхйир. Цхьабакъда, кІезига дац болх лертІа дІа ца бохийта кхоачамбоацараш а. Уж бахьанце 91,5 процента мара кхоачашйинзар мовхьаш дІа-хьа дахьара план. Сенца дувзаденна да из? Гудермесски станце кулгалхоша депо балха лертІа терко ца ярах, диспетчерий бехкагІа йІаьхача хана болх ца беш поездаш латтарах. Укхаза дукха я йоагІІаш йола инструкци телха а еш шолха вІашагІхийтта поездаш. ХІаьта цо дикка халача оттаду царна гІулакх делга, графиках тІехьаюсаш станцера дІа а ух уж.

Шоай декхарех лоархІабеш бац Махачкалера машиннаькъахой а, цигара хьаяьхха дукхагІа йола вагонаш еха хул, тІаккха составах хьа а къестаеш тоае езаш хул уж, из ца дича наькъашка аварийни хьал оттар кхерам ба.

Бакъдар ала деза, тха службашта юкъе а дац хила ма деззара бувзамаш, сога хаьттача, укхаза вІашагІйолла еза боахама кулгалду къахьегамхой совет. Ала ловра сайна тамаш хетача хІамаех кхы а массехк дош. Масала, Червленная - Узловая яхача станце вагонашка хьожаш болх беш ва 16 саг, хІаьта тхо долча болхлой тоъаш бац.

Гудермесски локомотивни депо машиниста Б. Броковицке нийса кхетайир шоай коллектива цІерагІа яь критика — 06 сахьата лохъеннай поездаш дІа-хьа йигара сухал. Массанена а довзаш да цун бахьанаш а: дукхача моттигашка (масала, 1932 километре, Шорданово-Солдатски участке) поездаш сецае езаш хул. Іалаьмате ледара да болх баь яьнна бригадаш юхаькхачара Іалашо елга, Минводы станце поезд а йига, Грозне юхавийрзача Гудермесе дІаваха таро хилац. ХІаьта Минводе дІатІаэцац йІаьха составаш. Вешта аьлча новкъарленаш шортта я.

— Сона хетачогІа, тхо санна халача балха хьалашка къахьегаш машиннаькъахой цхьаккха хургбац, — аьлар Алды станце маневрови диспетчера А. Умарова. — ДукхагІча хана догІаи дарцан кІал къахьега деза тха. Моттиг яц бІайха кхача баа. Цу дерригнех лаьца дувцаш дукха ихав со Грозненски машиннаькъа отделене начальник А. Спиридонов волча. Цхьабакъда, из бІаргаго таро-м хиннаяц. Е обкоме, е райкоме, е горкоме вахав оал массаза а. Со кхетац Спиридонова болх мацa бе беза?

Массанена а дика ховш да машиннаькъахой жилищно-бытовой хьалаш во долга. ХІаьта хеталу цу деша уйла еш саг вий-теш, аьнна. ХІана аьлча, станцена уллув да даьсса цІенош, ремонт а яь уж тоадича дика ваха мегаргва цар чу. Кулгалхой-м хІама деш бац цу хьакъехьа.

— Атта гІулакх дац боахама расчетага, ше шийна финансировани ярга довлар, — аьлар Грозный станце вагонни депо промывальщика Х. Харлановича. — Цо лех тІабоагІаш бола пайда дукхагІа хургбола наькъаш. Цудухьа чІоагІа лоархІаме да боахама доалделга тоадар, зехьа хІама ца дойтар.

Цу дерригнех лаьца кулгалхошта фу хет, малагІа хувцамаш хургдолаш да гарргарча хана? Цунах дийцар Грозненски отделене начальника заместителя А. Похвишева:

— Коллективо дика дІадоладир 1987 шу, — аьлар цо, — бакъда, кхы дІахо йодача хана даьха толамаш чІоагІде дезача метте тІехьадисар. Конференце дийца ма хиллара, из дерригa ший бахьан долаш да. Подразделенешка лакха да кадраш хувцалулга, 1987 шера цун боарам 12 процентага дІакхаьчар. Керттерча бахьанех цаІ да наха баха фусамаш ца хилар.

Отделене кулгалхоша шоай низ дІакхоачар дергда болхлой хьашташ кхоачашдара, хьаллоацаргда цар дІадоладаь моллагІа дикадар. Эшар да кооперативни гІишлош хьалъелга шерра юкъедоаладелга, гІо де деза шоай низашца цІенош деш болчарна. Белгалдаккха деза — хІаране таро я паччахьалкхен ссудах пайда эца.

Теша лов А. Похвишева яхачох, Грозненски отделене чуйоагІача предприятешка, къахьегама коллективашка лоаццача хана дикача оагІорахьа хувцамаш хургхиларах. Конференце иштта белгалдаьхар 1988 шера дола декхараш: 439 эзар сома маьха балхаш де, тІабоагІаш бола пайда 435 эзар сомага дІакхоачабе.

Планаш, тІанйца декхараш кхоачашдара коллективашта юкъе шерра яьржай социалистически яхь. Из Іалаьмате маьхе гІулакх да.

НАТО УИЛАШ ЕШ Я

2 — 3 мартa Брюсселе чакхъяьннай паччахьалкхенаштеи правительстваштеи кертелаттаарий бораме хинна НАТО совета аргІана йоаца сесси. Цо кхоачашде лерхІаш хиннар дар герзаш дІадахареи герзашта тІахьожам лоаттабареи даькъера Малхбузен стратеги кийчъелга, гаьна кхетар юкъерча боарамеи кІезигагІеи дола ракеташ дІаяхара хьакъехьарча Договора кІал кулгаш яздаь долча лакхерча боараме хиннача советско-американски декабрьски вІашагІкхетаре чакхдаькхачоа жоп а луш. Ховш ма хиллара, КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачевнеи США президента Р. Рейганан юкъе хиннача переговораша дерригача дунен тІа хьахилийтар ядерни кхерам дІахо кІезигбараи военни конфронтаце боарам лохбараи йола йоккха догдоахийла. Цхьабакъда, цу цхьан ханна цар хьалхьоабир цу даькъе дІахо гІа баккхара духьала бараш.

Брюссельски вІашагІкхетар хилалехьа хьалхха Великобритане премьер-министра М. Тэтчера Франце хьал а лоацаш чІоагІа кампани дІайолайир РСД-РМД хьакъехьарча ДоговорагІа дІаяха лерхІа американски ракеташ «юхаметтаоттае еза» яхаш. Из чІоагІа тІехьа яр Малхбузен Европе ядерни арсеналаш духхагІа хилийтара, хІаьтта хьадда духьала къамаьлаш дир «кхоалагІйолча нула» духьала, вешта аьлча тактически ядерни герз дІадаккхара духьала. Кхы тайпара позици лаьцар Европейски континента тІара ядерни герз кІезигдара даькъе дІахо гІулакхаш дара тІехьа йолча ФРГ, Голланде, кхьча мехкаша. Цу тайпара бола цу проблема хьакъехьа гаьнна цхьан тайпара боаца натовски мехкий никъ хьахьокхаш дар сессе тІаийца документаш — «МоллагІдар санна долча герза бола тІахьожам: кхоанен программа» яха заявлении «Брюсселе хиннача НАТО совета сессе декларацин».

Натовски кулгалхоша могадора РСД — РМД хьакъехьара Договор, «кхы а тешамегІа бола машари кхы а кІезигагІа дола герзий боарамаши хилийтара тІадерзадаьча низашкара белгало» санна. Цар къамаьлаш дир США-н СССР-ен стратегически наступательни герзаш 50 процент кІезигдара тІехьа, хІаьта иштта глобальни боарамех химически герз дІадаккхара тІехьа а. Цу цхьан ханна Брюсселе тІаийцача документаш тІа а хьагуш я кердача политически уйлай дефицит. Из хьагуш хилар НАТО мехкий лидераша «хила деза а эффективни а ядернии моллагІдар санна долеи низаш нийса вІаштІехьдаьха хилара» ларда тІа латтача «кхерам тІатувсара» стратегена шоаш тІехьа хилар цар бакъдеш хиларца. Из нийса да ала гІерташ цар пайда эцар моллагІдар санна долча герза даькъе Варшавски Договора организацена чудоагІа мехкаш «Іалаьмате» йоккха совле йолаш дус ала гІерташ дувцача хабарех. Бакъдар аьлча, цу тайпара аргументаш кІал кІийле йоацаш хилар цкъа санна дуккхаза а советски оагІоно массанена хозаш дІа а гойтад.

Брюссельски документаш тІа белгалъькхха я Североатлантически блоке гІоллара партнераш «цхьоагІо» йолаш а «хьадда гІулакх чакхдаккха кийча» йолаш а хилара уйла, хІаьта из дика теркал а даьд «Файнэншл таймс» яхача английски газето: «Къалуш йоагІача королевана тарра, НАТО-с лерхІачох, цун сибата тІара кхоачамбоацараш массанена бІарга а гуш хьагуча дахийта йиш йолаш яц из». ХІаьта а малхбузен пресса беча хоамо хьахьокх яаІараш тІа а къайла йьча НАТО совета сессе заседане хІанзарча ханар лоархІамеча дешаех йола ира дискусси хинна хилар. Белгалдаькхача кхоачам ба, ядерни дешашта йолча блока позицена ше раьза йоацилга Греце брюссельски документаш тІа гуччахьа дІакхайкадаь хилар.

Цу дерриганеша хьахьокх, Советски Союзо дІакхайкаяь ядерни доацача дунен программа, дунен прогрессивни общественносто шерра могаеш йола программа кхоачашъяра тІехьа хала къовсам лоаттабе безаргболга.

КЭМП-ДЭВИДА ЙОЛА КЕРДА УПАКОВКА

«Керда американски инициатива» я аьнна бахьан а даькхха, сепаратни кэмп-дэвидски сделка грим яь вариант качйоллар, цІог яькхача «автономеца» хийца а хийца, къам ший лоІаме хиларан шоай паччахьалкхе хьаяраи Палестина Іарбий халкъа йола законни бокъо дІаякккхар — цу тайпара багаж а нйца ваха лийнав Гаргарча Малхбоале США паччахьалкхен секретарь Дж. Шульц. Из хиннав Израиле, Египте, Сире, Иордане. Из никъ беш лийннав американски дипломатически ведомства кулгалхо Израила оагІув хьаллацар духьа а, хІана аьлча шоай боарамашка диллача цІаккха ца хиннача тайпара шоашта гоама йолча оккупаце режимана духьала Іарбаша-палестинцаша яьча выступленеша из кІалйита хиннадаь. Цу тайпара хІама де лаьрхІа хиннад цо ерригa Тель-Авива политика а санна израильтянаша шоаш дІалийцача территореш тІа леладу оаххарий хьисапера гІулакхаш а дерригача дунен тІа харцахьа лоархІача хана.

Цу хьакъехьа Вашингтоне фуннагІа дувце а, Дж. Шульца баь никъ берригa а байнарг лархІа боагІа. Іарбий паччахьалкхенаша тІаийцаяц Вашингтона план, хІаьта оккупаци яьча лаьтташкара палестинций выступленеш США паччахьалкхен секретарь Гаргарча Малхбоале венача хана кхы чІоагІагІа михьараяьнна хиннай. Амманеи Дамаскеи. Вашингтонера веначунга духхьал дІааьнна ма хиллара, моллагІча а решене кІийле оккупаци яьча территореш тІара израильски бІу арабоаккхилгеи Гаргарча Малхбоалера гІулакхаш машара наькъаца къоастадергдола дунен халкъашта юкъера конференци гулъяри хила еза. Цу тайпара позици лаьцай, ховш ма хиллара, Египто а.

Дж. Шульца бихьача наькъо цІаькха а хьахьекхар берригача Іарбаша дІадехар, вешта аьлча ООН Кхерамзлен Совета массазарча пхе членои цу гІулакхаца хьашт долаш мел йолча оагІонашеи, царца Палестина мукъаяккхара Организаци а йолаш, дакъа а лоацаш дунен халкъашта юкъера конференци гулъелга, КІай цІа вІалла дІатІаэца безам боацаш хилар. Цунца дувзаденна Сире кхыча мехкащарча гІулакхий министра Ф. Аш-Шараа «Нью-Йорк таймс» яхача газета еннача интервьюо тІа аьннад, керда американски план. из дукхагІа а кІезигагІа а йоацаш палестинцаш израильски доала кІал лоаттабе герталга цун новкъосталца къайладахьа Вашингтоно доаха бахьан да. Гаргарча Малхбоаленах йола американски позици, цун дешашца аьлча, «айхха израильскичунца ювзаенна йолаш» юс.

США паччахьалкхен секретара (комментареш яьй Дж. Шульца баьча наькъа итогашта Би-би-си яхача английски телекомпане) мегадац арабо-израильски конфликт къоастаяра наькъа тІара вІашдухьленаш кІезигье. ЗаконагІа йоаггІача тайпара итог я из. Сов чІоагІа хьалкъедаш дар американски госсекретара чемодана чура Кэмп-Дэвида дІаьха лергаш.

Александр КОНДРАШОВ,
Виталий ЧУКСЕЕВ.
Николай ПАХОМОВ.
(ТАСС).

Х-ДЕНАЛ

ДАЬХЕН САЛТЕ

Журналиста балха тIа нийслу цхьавола саг кхийтта, цунца къамаьл хилча, цун вахар дайзача хьалххе а хIана вайзавац-теш сона ер, аьнна, хеташ.

Дукха ха хьалха доацаш Мархиев Ювнаса Мухьмадаца къамаьл хинна, сайна из вайза везаваларо сона а дохийтар из дага.

1940-ча шера Советски Эскаре гIулакх де вехаш Пригородни райвоенкоматера повестка кхаьчар Мархиев Мухьмадага. Бакъда мел везе а боча вале а вIIий воIах бакъвола патриот, къонах хилар дезаш вар Мухьмада даьда ГIойсолта.

Эскаре гIулакх де, граждански декхар кхоачашде вехаш повестка еналга хайча, ший вIIий воIага воккхача саго аьлар:

— Эскаре гIулакх де ваха веза. «Яхь йоаца воI вай ма хилва» оалаш кица да вай халкъа. Командира тIадиллар дизза кхоачашдеш, хье вай даймохк лорабе вахалга ховш хилалахь. Ишта хьо ца хуле, эхь да хьона новкъостех, командирех. Іоажал цкъа мара ца йоагIалга а, из ца кхоачаш цхьаккха вусаргвоацалга а ховш хилалахь.

— Шовзткъеи итта шу хьалха из хиннадале а, тахан а тIехьа тамаш ю аз цу дуккхача наха юкъе Іаса тIа веннна лаьттача воккхача сага тIера бIарг баккха ца могаш се латтарах, — йоах Мухьмада.

Даьдас шоаш эскаре болхаш баьккха ловца биц ца луш дага латт ветерана.

— Эхь, сий ма довлда, никъ дика хилба, цIа маьрша доагIалда шо! — аьнна тIадж лайзза, шорттига гIа боаккхаш цIенгахь вийрзар воккха саг.

Орджоникидзе машиннаькъа станце гулбелар эскаре баха кийчбенна эрсий, гIалгIай, хIирий, эрмалой, кхы дуккхача къамех бола кагий нах.

Поездо массехк дийнахь никъ бича городе Мурманске боссабир кавказера кIантий.

— Мария Ульяновай цIерагIча кема тIа тхоаш даьхача чIоагIа тамаш йора оаха форд а кема а бIаргадовнза долча, ахкан бийса а Іана хана ди а ца хулча мехка кхаьчача кагийча наха, — дувц Мухьмада.

Кольски ахгIайрен тIа Баренцови форд лорабеча эскара даькъе гIулакх деш тIом болабалале денз, из чакхбаллалца рота политрука заместитела, политрука, батальона комсомольски организатора декхараш кхоачашдеш хиннав гIалгIай зIамига саг. Бувца эрсий мотт ца хоораш йоазох-дешарах ца кхетараш дукхагIа болча комсомольцашта, кагирхошта юкъе политико-кхетама болх белга атта гIулакх дацар. Мухьмада дика вIаштIехьдоалар царца дувца, хьалхашка латтача декхарех уж дIакхетабе. Цунна долча тешалех цаI да тIом лаьттача эггара халагIча 1943-ча шера ВЛКСМ Центральни комитето Мархиев Ювнаса Мухьмада Сийлен грамота ялар.

1942-ча шера парте членалла кандидат, 1943-ча шера КПСС член хул цох.

ХIара бетта даьшка ши письмо дIадохьийталга, царгара иштIа шиъ, кхоъ хьакхоачалга закон а хинна дIаэттадар эскархочунна а цун даьшта а юкъе.

1944-ча шера декабрь бетта Къулбаседа флота комсомольски болхлой совещани хилар городе Архангельске. Цун балха тIа дакъа лоацаш вар батальона комсорг лейтенант Мархиев Мухьмад а.

Совещани чакхъяьлча, кхайкар цунга эскара даькъа командир полковник Сорокин.

— Новкъост лейтенант, хьай тIема декхар дизза кхоачашдеш хьо хьавоагIаш хилерах 20 ден-бус хьай дай болча ваха отпуск я хьона.

Архангельскера Северо-Казахстански областе водаш бархI дибийса дIадаьлар. ТIема хана кхы чехкагIа кхоачалга дацар.

Эскарера отпуск а енна, Ювнаса воI цIавенав яхаш, шоайла кхааш доахаш бар МархиевгIара гаргара нах, юртахой. ТIема хана отпуск а енна эскарера салте цIавайтар дика хеташ, чIоагIа кхаъ хиннараш дукха бар.

— Дай-мехка кхерам тIаэттача хана эскаре гIулакх деш хьо хилар нраз да хьа, из хьайга кхачарах хам беш хилалахь, са кIаьнк. Хье хиннача эскаре цхьа ди тIехьа ца воалаш юха гIолахь,— аьлар Мухьмадага даьдас ГIойсолта.

Кхо ди мара, ший даьшца ца доаккхаш ший эскара даькъе гIулакх де юхавахар лейтенант 1944-гIа шу чакхдоаллаш. ЧIоагIа гIадбахар командираш, новкъостий.

1945-ча шера август бетта демобилизаци яьчул тIехьагIа городе Алма-Ате дIадолалу Мархиев Мухьмада къахьегама вахар.

Сийлахь - боккхача Даймехка тIема инвалидий госпитале, главснаба управлене тайп-тайпара балхаш ду цо.

1963-ча шера Ахриев ГIапура цIерагIча Назрановски «Электроинструмент» — завода директора заместителалла балха воагIа из. Ткъо шу совгIа ха я Грозненски холодильника секце заведующи волаш Мархиев Ювнаса Мухьмада кхаьхега.

Нахацарча безама, кадай хиларца, къонабараш хьагаш, кхетам, вахар довзаш хиларца боккхийчар тIехьашка воаккхаргвоацаш ба Сийлахь-боккхача Даймехка тIема, парте, къахьегама ветеран.

50 шера хьаьнал къахьегаш, царех 45 шера Советски Союза Коммунистически парте мугIарашка волаш хьавоагIача Мархиев Мухьмада боккха е зIамига цхьаккха а тайпа бехк баь моттиг яц: Бокъонца вола патриот, коммунист из хилара тешал да из. ХIаьта иштта из тешал деш да дезача ден дувхар дийхача цун накха сийрдабоаккха паччахьалкхен совгIаташ: орденаш, медалаш. ХIаьта сийлен грамоташ еша а ювца а вай эттача дукха ха езаргъяр.

Мухьмад а цун фусам-нана Райхьант а хозача, дикача дезала дан нанен да: ялх воI, пхи йоI я цар. Цхьабараш институтуташ яьха, шоай дезал а болаш балхаш деш ба, вожаш дешаш, коа-карта де дезар деш даьна, нанна новкъостал деш ба.

Тхоай къамаьл чакхдаьлча Мухьмада баркал а оалаш, Іодика ювцаш хьаттар аз:

— Телефона номер мишта яр хьа?

Вела а венна Мархиева аьлар:

— Итт шу да нах санна со телефона очереде латта.

— Хьа лоалахоех телефонаш ехка нах бий? — хетт аз.

— Шинне цIагIа йолга хов сона, кхы дIахо из техкаш со лийннавац...

И. ВЕДЗИЖЕВ.

Сийлахь - боккхача Даймехка тIема ветеранаш... Дукха халонаш лайна, къизача Іоажала кIалхара баьнна, фашистски лоал, Іазап юхатеха царех хIаравар турпал лархIа а веза вай. Уж вайна уллув бах, вайца айхха бувзамаш а лоаттадеш, юкъарча вахаре хьинаре дакъалоацаш ба.

Царех ба лакхерча сурта тIа шоана гуш вола Советски Союза Турпал, «Красный молот» завода болхло А. Иодиси «Росбакалея» директор Ю. Самхадови. ХIаьта лохерча сурта тIа шоана гуш волчун оаз республике вахача хIара сага дика йовз. Из ва НохчГIалгIай радио диктор Г. Катаков. Вурийтта шу а даланза зIамсаг вар Григорий Лазаревич 1942 шера ший лоламагIа тIем тIа водача хана.

СУРТАШ ТIА: 1) хьалхарча плане багIа Ю. Самхадови Советски Союза Турпал А. Иодиси; 2) къамаьл деш ва тIема ветеран Г. Катаков.

Р. АУЦЕВА сурташ.

ВЕЖАРИЙ

Ха дIа ме йода тIехь-тIехьагIа дукхагIа гучаовл вайна Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа моастагIчох майра леташ шоай вахар ца кходьча бIухой цIераш. Иштта-чарех лархIа боагIа АхматхановгIар Зяудини Закен. — Тахан царех хургда тха дувцар...

1933 — 1934 шерашка, совпартшкола чакхъяьккхачул тIехьагIа, дIаболабир ший къахьегама никъ Зяудина. ХIаьта 1941 шера Сийлахь-боккха Даймехка тIом болабеннача хана г. Ярославле болх беш вар из. Ше фронте вахийтар дехаш массехказза заявлени язъю цо. Бакъда, военкомата болхлой массаза а жоп цаI дар: «Хьа бронь я, хьо укхаза эшаш ва». Цун лоIам кхоачашхул 1941 шера октябрь бетта. МоастагIчун тыле яха отряд вIашагIтохача хана эггара хьалха ше дIаязвайтар Зяудина. Цун заявлене тIара дешаш да яраш: «Цхьаккха тайпа дешаш корадагIац сона моастагIчун тыле йодаш йолча отрядаца со дIаязварах деш дола доккхал дувцара. Со нохчо ва. Нанас яхачох, со ваьв Іаьржача бус Итум-Кхала лоамашка, хIаьта лоамароша оалаш да бус ваь саг лом санна майра хул. Шун тешам лорабеш, лом санна моастагIашта духьала латтаргва со!»

Цхьа моллагIа вола саг дIаэцацар цу партизански отряде. ДегIаца низ бола нах бар цига хиннараш. ХIаьта отряда керттера декхар — моастагIчун тыле разведка елга, фашистски тIема объекташ йохаелга, гитлеровцаш а царгахьа баьнна халкъа моастагIий а хIалакбелга.

«Ярославец» яхаш яр отрядах тилла цIи. Рацеца вайбарашка хоам бора цо моастагIчун техника а эскар а гулденнача моттигий координаташ йовзийташ. ТIаккха вай самолеташа цига бомбаш еттар.

Лакхача дегIара хьатаро бос бола, спортсмен санна тIах аьнна вола нохчий кIант — Захар (иштта цIи йоаккхар Зяудинах отрядерча наха) партизанашта кастта вайзар тешаме новкъост, самукъане саг санна:

МоастагIчун тыле подрывникий отделене цо шийгара гойтача деналеча гIулакхашта тешал деш йола эпизодаш дуккха а я. Царех цаI я ер.

...Шукова цIи йолча юрта юхха «Обща» цIи йолча хин тIагIолла фашисташа тилладар 40 метр дIаьха тIий. ЧIоагIа лорадора цар из. ХIана аьлча, цун тIагIолла дийнахь а бус а фронте дIаухар тема кхоачамаш тIадола поездаш. Партизанашта тIадиллар из тIий эккхийталга.

Цхьабакъда, из гIулакх аттачарех дацар. Разведко беча хоамах тIий лорадеш йоккха калибр йола ши пулемет а йолаш, бIарча рота яр.

Операце план отряде йийцачул тIехьагIа Зяудина аьлар:

— Вай оттаяьча планах тIий дохалургдац, еррига отряд хIалак а хургья. Цудухьа цхьа маькарло юкъейоала еза вай... Зяудина дIайовзийтар ший план. Командира кIеззига уйла а яь амар делар:

— Кхоачашде, Захар!

...ДогIа а делхаш, чIоагIа баьдеча бус плащех хьерчаш бар тIий лорадеш хинна фашисташ. Царех цхьаннена а дагадацар хиво Іолахьаш долча улга кIалгIолла а доахаш, 20 килограмм взрывчатка а йолаш советски партизан ва аьнна. Из Зяудин вар.

Цунна хийттача тайпара, атта гIулакх хиннадацар шийца беза мухь а болаш хина кIал гIолла тIий долча кхоачалга. Бага хий ухар, цхьацца йолча хана садукъар. Бакъда, оалаш ма хиллара, венна а ваьнна а задани кхоачашъе езаш-м яр.

Цу тайпара, тIий чIоагIдеш кIал дагIача бIоагIашта халла тIакхаьчар из. Сихха взрывчатка кIал а елла, юхавийрзар.

Цул тIехьагIа ах сахьат даьнначул тIехьагIа малхбузехьара хьайоагIаш йола моастагIчун тIема эшалон цу тIаь тIа никкхар. Паровоз а цунна тIехьа тесса хинна 13 вагон а хIалакхилар.

ШоллагIча дийнахьа Іуйрийна обходчика Габидулина дийцачох, цига моастагIчун 240 салтеи 13 эпсари, йоккхагIчарех 12 танки хIалакхилар.

Из операци толамца чакхъяккхарах Ахматханова Шеча Байракха орден елар. ХIаьта цул хьалхагIа карагIдийннача гIулакхех ЦIеча Седкъа ордени, «Даймехка партизан» яха медали елар.

Хала, бIаьха никъ баьб Зяудин юкъе хиннача партизански отрядо Смоленщине, Псковщине, Ленинградски, Калининградски областашка, Белоруссе моастагIий хIалакбеш. Массе хана тIах аьнна, эттача хьалах сиха кхеташ хиларо боккха аьттув боалийтар Зяудина.

Даймохк моастагIчох лорабе тешаме, денал дола кIантий эшача хана цIагIа вагIаргволчарех вацар Зяудина воша — Ахматханов Зака а, 1928—1939 шерашка сатийна яцар вай мехка. Из хьал дика гуш вар Зака.

1941 шера вай эскар ханна юхатIехьашка дувлача хана минометни даькъа комэндира помощник вар Зака.

ТIема бирса шераш дагалувцаш цо дувц:

— Город Ростов массехказза дIа-юха караяхар. ЧIоагIа тIемаш лаьттар цига. Юххера моастагIа эккха а веш, Одессе кхаччалца дIахьалхашка дахар тхо. Из дар 1944 шера. Цул тIехьагIа Чехословаки, Польша мукъайоаккхаш маршал Жуков керте лаьттача хьалхарча Белоруссии фронтах дIакхийтар.

Варшавана гаргга дар тхо, бакъда, гитлеровций оборона чIоагIа хиларах 1945 шера январь бутт тIакхаччалца тIалатара кийчо еш хилар. ТIаккха Польски Халкъа эскаро гIо а деш, январь бетта Варшавера фашисташ а лехка, дIахьалха ихар.

Советски халкъа толам а боаккхаш, чакхбаьлар лира тIом. Цу тIем тIа майра летарца шийгара денал гойтар Ахматханов Закас. Цунна тешал деш я ЦIеча Седкъа ордени бархI медали. ТIем тIара ше цIа ма вийрззе, машара фронте а хьинаре къахьега волавелар из. Укхаза а хьаьнала болх барах денна совгIаташ кIезига дац Закий. ХIанз республикански кинопроката контора управляющи ва из.

Цхьабакъда, Закий воккхагIа вола воша тIом йистебаьнначул тIехьагIа а цIавоагIаш вацар. Цунгара цхьаккха тайпа хоам а бацар. Из лохаш дуккхача моттигашка каьхаташ кхахьийтар Закас. Бакъда, Зяудинах лаьца цхьаккха тайпа хоам кхоачаш бацар...

Даухар шераш. Юххера а Зяудин лохаш оарцагIбаьлар Грознерча номер № 1 йолча ПТУ дешархой. Цар аьттув а баьлар. Ма дарра хаIра Зяудинах хиннар.

...Из дар Псковски лаьтта, 1943 шера бIаьстан юхье. Шуман цIи йолча юрта сеца латтар З. Ахматханов юкъевола партизански отряд. Цигга гучадаьлар Козуб Николай яха новкъост (из Зяудина доттагIа вар) хала цамогаш волга. Владимирово яхача юрта (ераш болчара иттех километр гаьна яр из) мара вацар лор. Цига доттагIа соалозаца шийга дIавугийталга дийхар Зяудина. Командир раьза хилар. Ераш баха безача юрта фашисташ бац, аьнна, хоам-м баьбар партизанашка, бакъда, цига дIакхачалехьа цIаьхха етта йолаеннай йоккха калибр йола моастагIчун пулемет. Ши доттагIа кIалхара вала а тарлора, бакъда, соалозах ежа хинна говр йийра. Цудухьа соалоза тIера сихха Іо а иккха, Николай ги а велла, хьу йолчахьа дIачуведар Зяудин. ЦIаьхха дуне бIогэра а дена Іовежар из — чов йир цунна. Бакъда, фашисташта хеттача бесса караваха лаьрхIа вацар ши новкъост. Шоашкара поатронаш кхоачаяллалца дов дир цар. МоастагIчо кхетадир ахкарара герза кхоачам кхоачабенналга. Цудухьа есаралла бига лаьрхIа гобир царна. Фашисташ гарга кхоаччаше, шоашкара ши гранат эккхийтар Зяудинен Николаясн. Иттех фашист а вийра, шоаш а байра уж. МоастагIчун карболхачул, иштта Іоажал тIанийцача нийсагIа хийтар царна.

Зяудини Николайн байнача юрта йисте хIанз Ленина цIерагIа йола колхоз я. Цун контора чуйолча ковна юххе лаккача михай гаьнашта кIал гонахьа яь карт а йолаш боарз ба. Цу тIа чурт-обелиск латт. Укх тайпара йоазув да чурта тIа дав: «Укхаза дIабехка боахк 1943 шера байна турпалхой-партизанаш, ши доттагIа — Къулбаседа Кавказа лоамий воI, нохчо Ахматханов Зяудини, Ярославщинера Козуб Николайн. Хоастам хилба Даьхе лораеш шоай синош ца кходьчарна!»

Уж шиъ дагавоагIачар дувц: «ТIема операци чакхйоахача а салоIача а хана цхьана хулар уж, тIеххьара чIегилг а екъар цар, валар а цхьана хилар, цхьан каша а бехкар уж дIа а», яхаш.

Юртарча наха чIоагIа сий ду, доал ду цу боарза. Цу тIара цIаккха зизаш хадац.

В. МАТИЕВ.

ДИЦЛУРГДОАЦАР

КIайбенна ветеранаш баьхкар тха города юхе хьалха хиннача 66-ча истребительни авиаполка аэродроме. Гудермесски лаьтта эггара хьалхара баьхкабар уж. Из дар дIадахача шера августе. ХIанз низткъа мара дагадагIац шовзткъеи шоллагIча шера шийлача Іай цу лаьтта моастагIчунца къиза тIом бе уха самолеташ дIайолхаши юхаяьхке Іохувшаши лаьтта тата. Дукха ха я тIема самолеташ лаьттача цу моттиге самолета чарх ца хьокхалу. ХIанз цу моттиге тата деллад трактораша, экскаватораша, автомашинаша, бульдозераша. Цу тIема событей тIехьара лераш дIайоаю заводий корпусашеи ирригационни сооруженешеи. Буц тIаяьннача доккха доацача гувнашеи кIоагашеи мара дагайохийтац уж.

Дукха байнаб бокъонца бола турпалаш Даьхен сийи кортамукъалеи бахьан. Даьхенах къоастае йиш йоаца цун чIегилг я Къулбаседа Кавказ. Из а вай Даьхе я, Кавказ моастагIчох лорае Ковалев Григорий Сафронович вайта Курски лаьтта, хIанз бола лоамарой дезалаш маьрша бахар духьа ший са укхаза дIаденна Конкин Алексей Николаевич вайта Горьковски лаьтта, ший воI Рожков Александр Глебович укхаза вежа сийлахьйоккха Москва, вай деррига лаьтта санна. 1942 шера декабре сигала тIом беш летчикаша чуяхийтар итташ фашистски самолеташ.

Цу дицлургдоацача вIашагIкхетаре ветеранаша хала а хеташ дийцар КПСС горкома хьалхарча секретараца А. В. Хадзараговца Сийлахь-боккхача Даймехка тIема дуккха йола эпизодаш йийцолийташ хиларах. ТIаккха хайра царна кастта городе памятник оттадергдолга. Цунна чIоагIа раьза хилар ветеранаш.

Дукха ха йоацаш Гудермесски педагогически училища территоре тIа торжественни хьисапе хьайийллар 66-ча истребительни Аллейнштайнски Суворова ордена полка летчикашта карагIдаьннача денал долча гIулакха егIа обелиск.

Гедермесерча наха дагадоагIа дIадахача шера ветеранаш шоайцига хьоашалгIа бахкар. Цу хана моттигерча газето бIарчача оагIон тIа араяьккхар царна хетаяь «Кавказ лораеш хинна лаьчаш» аьнна цIи йола статья. Газета тIа араяьхар полка историех йола материалаш а, къаьстта аьлча Советски Союза шозза Турпал волча П. Камозина, летчика А. Латышева тIом беш яьккхача ханах йола эпизодаш, Москвана юххе истребителаша баьча тIемах дувцар, цу шерашкара сурташ арадаьхар. ХIаьта Гудермесски горисполкомо «Безымянни» яхача улицах «ИАП 66» цIи тиллар. Улица цIей дездир, дакъа лоацаш полка ветеранаш, города партийни, советски, комсомольски организацей викалаш, городе бахха дуккха нах болаш. Фронтовикаша къамаьлаш дир, тIема ханара иллеш даьхар, эрсийи нохчийи халхараш дир, дувцараш, стихаш йийшар.

ДегIа а йоагIа, хоз а лу Гудермес. ТIом чакхбаьннначул тIехьарча шовзткъа шера город ший лоархIамга диллача республике шоллагIъяр я. Хьал а яь, болх бе йолаеннай йоккхий предприятеш: медицински инструментий, «Нефтехимзапчасть» заводаш. Хьалъеш латт Къулбаседа Кавказе эггара йоккхагIйола биохимически завод, районе хьалъе лерхI молхай препаратий завод.

ХIанз маьрша дахача вайна чIоагIа лоархIаме да из диц ца далийтар, тIема хана хиннача турпалча гIулакхий хьокхамашца кхетам балар. Боккха лоархIам болаш я цу хьакъе музей, памятникаш, фронтовикашца вIашагIкхетараш.

Гудермесски педучилище да 66 авиаполка тIемеи къахьегамеи цIа. Из музей кийчъяьй комсомольцашеи преподавателашеи.

М. УДУГОВ,
«Красное знамя» яхача газета корр.

ВИЗЗА КIАНТ

1987 шера бIаьсти вахар Самбиев Шамхан Советски Эскаре гIулакх де. Советски района Улус-Керт яхача юртара цу дийнахьа Даьхен декхар дIадала водаш кхы а виъ саг вар. Каьхаташка хьежача царех дика бIухой хиннаб.

Къаьстта белгалваьлар Ш. Самбиев, Цунна тешал деш да тIема даькъа командоване Шамхана даьи наьнеи цIерагIа баркал оалаш дайта каьхат: «Хьамсара Роза Алхазуровнаи Саламу Даудовичи! Шун воI Шамхан Саламович тахан тIема подразделене гIулакх деш ва. Цо ше хьагайтар дика тIемахо санна, лоаццача хана тIехдика караерзаяьй тIема говзал. Новкъосташа лоархIаши сий деши ва, уллувчоа гIо эшаш моттиг нийсъелча эггара хьалхарчарца оарцагIвоалл Самбиев. Ший тIема декхараш дика кхоачашдарех командоване массехказа белгалваьхав из. Дег тIара баркал ях оаха шоана иштта дика воI кхеварах».

ВоI могавеш денача каьхато мел дегагIозале яьхьи наьнеи дегашка. Даьхен хьалхашкара ший декхар воIо дизза кхоачашдеш хиларо доккхал дайт царга цунах.

Шамхан даьи наьнеи цаI мара доаца бер дале а цIагIа а вар цхьаккха хIама хьалха даккха ца дезаш эшачунга хьожаш. Эскаре вахале цхьа шуи ах шуи хьалха йистеяьккхар цо 10 класс. Райпо грузчикалла болх бир. Дан нанеи а дар цигга кхаьхегаш дуккхача хана денз.

Шамхан вовзаш мел хиннача наха дикача дешашца мара хьоахавац из.

С.-М. ЯСУЕВ,
тха штате воаца корр.

ТIема наькъаш

Из каст-каста бIаргаго йиш я тIемеи кхаьхегамеи ветеранаш вIашагIкхийттача, школашка. ТIах аьнна, тIемахо санна нийса degI леладеш, массаза Іимерза, безаме. Иштта ва 75 шу даьнна Богатырев ЗаIамий Іумар. КIезига ха яьнна саг веце а цунна дика дагадоагIа ший бера хана хинна хIамаш. ДагадоагIа 1919 шера Деникина бIухошца майра латаш вийна ший да Оалкий ЗаIам дIавелла ди, кхыдола Іаьржа денош...

Богатырев Іумар Советски Эскаре гIулакх де тIавийхар 1941 шера 17 июне. СурхотIа цу хана Кирова цIерагIа колхоз яр. Цига баьцадаараш кхедеча бригадана кулгалдеш вар из.

Цунца Даьхен декхар дIадала тIабийха бар цун юртахой Нальгиев Мухьмад, Муцольгов Умат-Гири, Дакиев Іабдул, Богатырев Іийса, кхыбараш.

— Тха тIема эшелон Ростовски областа Каменск яхача городе кхаьчар, — дувц Іумара. — Укхаза тIема говзал Іомаеш, тайп-тайпара герз карадерзадеш хилар тхо. Ши кIира даьнначул тIехьагIа Украински ССР Сумы яхача города йисте дIадигар.

Цигга хилар цун а цун новкъостий а моастагIчунцара эггара хьалхара тIом. Ломаш санна фашисташта кач ухар вай бIухой. Бакъда, низаш цхьатарра дацар. Немцаша керда, керда низаш тIаккхувлар. Къаьстта новкъарле йора моастагIчун танкаша. Воронеже кхаччалца тIехьашка бовла бийзар вай бIухой. Укхаза вIашагIтехар 241 йола стрелкови дивизи. Цунна юкъейоагIар Богатырева взвод а. КIеззига ха яьлча из дивизи Малхбузен фронт лаьттача Ленинградски областе дIахьожайийр. ЧIоагIа бирса тIемаш лаьттар цига. Старая Русса оала моттиг массехказза карара-кара яхар.

Цкъа разведке яхар Богатырев юкъе вола группа. Есаралла фашист а воалавеш боагIача хана пхьарсах хала чов хилар Іумара. Городе Ярославле госпитале иллар. ТIехк лоацаш хинна чов атта ерза тугаш ящар. Бакъда, ший хурдаь тIем тIа юхавахa гIертар Іумар. ХIаьта лораш ладувгIаш бацар.

— Соца госпитале уллар цхьан батальона командир, майор Боровиковский, — яхаш дагалувц Богатырева. — Ший батальоне со дIавоагIалга дийхар цо. Из подразделени кийчъеш яр Демьяновка яха юрт моастагIашкара хьаяккхара.

ГIулакх мишта дар аьлча, тIом хьалехьа Старая Русса яхача городан Калининан юкъе уллача Демьяновка яхача юрта минометаш хьаеш завод хиннай. ТIом хьайначул тIехьагIа заводера еррига оборудовани араяккха кхийнадацар, юрт дIалаьцачул тIехьагIа цига шоашта минометаш хьае болабелар моастагIий. Цудухьа вай тIемахой группана тIадилла декхар дар из завод йохаяь дIаяккхар. Богатырев минамета наводчик вар цу хана.

...Сатоссаш доладелар вай тIалатар. «Ура» яхаш маьхьарч а детташ, атака йир вай салташа. Вохавир моастагIа. Дукха фашисташ есаралла боалабир. Заводах, оалаш ма хиллара, залгIа мара йитанзар вайбараша. Дуккхача наха тIема совгIаташ делар цу операцех. Богатырев Іумара «сержант» яха звании «За боевые заслуги» яха медали елар.

Богатырева тIема биографе юкъе къаьстта моттиг дIалоац 1943 шеро. Цу шера из хилар Курская дуга яхача моттиге тIом беш. Йоккхача топа командир вар из. Красный Кут яхача юрта юхе хиннача тIем тIа моастагIчун ши танк йохайир цо. Из бахьанце инарала Ватутина ЦIеча Седкъа орден елар Іумара.

БIаьхен чоалханеи хиннаб Богатырева тIема никъ. Цо дакъалаьцад Белгород, Полтава яха городаш мукъайоахача. Полтаве из зIамагIча командирий лоаццача курсашка хьожаву. 1944 шера уж тIехдика йисте йоах цо. ЗIамагIа вола лейтенант а волаш, минометни взвода командиралла оттаву Іумар.

ДIахо цо дакъалоац Чинхостов, Бреслау, Глац яха Польша городаш мукъайоахаш. Коталон ди Польски лаьтта дездир Богатырева. Цу хана из лейтенант вар. Австре столицера — Венера демобилизаци йир 1946 шера февраль бетта.

Шин тIема орденцеи шийтта медалацеи белгалдаьккхад Даьхено Іумара карагIдийнна денале гIулакхаш.

Машара вахар ЗаIама дIаболадир Караганде. Мелькомбинате экспедиторалла болх беш хилар из, цул тIехьагIа мебельни фабрике цеха начальникалла болх бир. 1973 шера денз пенсе ва Богатырев. Ше къа мел хьийгача моттигашка даим уллувчарна масал телаш хьавенав. Боккхача дезала да ва из. Цун воI Мухьмад ткъо шу хьалха денз Малгобекски бурув тохара балхий управлене бурувдеттар волаш къахьегаш ва. Медицински болхлой хиннаб мехкарех Іайшатах, Аьсетах, Аминатах. Ший дезалца г. Малгобеке вахаш ва Богатырев. Из каст-каста городерча школашка хьоашалгIа хул.

Советски салташа Сийлахьбоккхача Даймехка тIем тIа гойтача деналеча гIулакхех дувц Іумара дешархошта. Даим Даьхе езаш хила, цох доккхал дара Іомабу уж.

С. ТЕМИРХАНОВ.

Посол Зоя Новожилова

Дипломатех дувцаш «сенсаци» яха дош массаза а доагIаш хилац. Бакъда 1987 шу швейцарски столице дипломатически дунен тIа сенсационни шу а хинна дIаэттар: сентябре Берне верительни грамоташ дIаелар Швейцарски Конфедераце кердача советски посола Зоя Григорьевна Новожиловас. ЧIоагIа безаме хеташ из керда хIама тIанйцар мехка газеташен журналашен: дунен тIа дукха бац йоккхача дипломатически посте латташ кхалнах. Ший тайпара хIама а да: Швейцарера США посол а кхалсаг я. XIаьта информаце моттигерча средствашa шоай тайпара дийцар из.

«СССР — США: Бернера тоамбола посолаш» — иштта керте а яздаь араяьккхар Лозанне арадувлача «Иллюстре» яхача журнала цхьа номер. «XIанз денз шин паччахьалкхен посольстваш цхьа хIама юкъара долаш я, — яхаш язду статьяй автора,— посольствашта кулгалдеш кхалнах ба». Дипломате керда хIама хьахилар санна, чIоагIа а дика а лаьрхIар из, хIаьта Фэйт Райян Уиттлэн шозалагIа а Швейцаре шоай мехко йайта викал хиларах, посол йолаш «З. Новожилова ялийтара дош къоастадеча СССР кхы тIа йола стимул хилар».

Мишта хет Зоя Григорьевнана шийна ше посолалла хьожаяр?

Бернерча советски посольства паргIатарча гостинице дагIа тхо. Истола тIарча лампай кIаьдача сердало кхы а дикагIа гойт соца къамаьл деш йолча кхалсага юхьа тIара белгалонаш:

— Моттигерча кепайоазоно яздаьча «Американски масалах» аьлча, вай воай а ма дий доаладе масал — Александра Михайловна Коллонтай, — йоах Зоя Григорьевнас. — Бакъда, ма дарра аьлча, дипломатически балха тIа гIо, аьнна, енна предложени сона вIалла дага а доацаш хилар. РСФСР просвещене министра заместитель йолаш хьалха хинна болх дукхагIча даькъе доазол дехьа аха езаш хиннабале а. Цу тайппара, со хIанз а геттара къона (бакъдар аьлча, опыта хьакъехьа) дипломат я, кердача гIулакха дуккхадар довза, Іомаде дезаш я со, — ела а къежа дувц цо. — ПрофессегIа со педагог я. Сона вIалла дага а хиннадац дипломат хила. Кхетадеш ма дий, болх цIаьхха хувца безаш хилар. Дукха ха йыккхар аз шек ювлаш. Цхьа ха а ера предложени тIа ца эцаш. Бакъда ншитта тешам белча гIулакх хьаэца лаьрхIар аз, мелла халеи керден из дале а. Из принцип йолаш хиннай со массаза а.

Зоя Новожиловай вахара никъ дIаболабелар Курски областе йоккха йоацача юрта тIема халача хана. Дезале 10-тIа бер дар из. Дувцаш хеза а доацаш ше къахьегаш дайзад цунна ахархочун вахар: цу хана тIемо йохаяьча областашка хIара саг чIоагIа эшаш вар. Къахьега ховш а безам болаш а оамал яр цун.

БIарчча хьанйцача цун яхар цхьадолча даькъе массане дар санна дар: хьинар дола, безаме йиИг, тешамен дог доахилген йола новкъост яр, школе хила а йоагIаш классе керттера яр из. XIаьта комсомольски вожаках дола дош дувцача бераша цхьа барт а болаш Зоя могайир. Цул тIехьагIа школа йисте йоаккхаш экзаменаш хилар, дото медаль а йоаккхаш чакхъяьккхар школа, цул тIехьагIа комсомола райкоме болх бир, тIаккха педагогически институте дешаш хилар, юха а комсомольски балха тIа яхар. «Райкомагара, горкомагара, обкомагара комсомольски кхело ВЛКСМ ЦК-а йоалайир со, — ела къедж Зоя Григорьевна. Комсомоло дика кийчйир из, хIаьта ВЛКСМ ЦК секретарь йолаш болх беш бокъонца Іомаелар Зоя Новожилова ше решенеш е а царех лаьца жоп тела а. Уж гIулакхаш чIоаггIа накъадаьЯар цунна тIехьагIа РСФСР просвещене Министра заместитель йолаш болх беча, СССР-н Швейцарера Чрезвычайнии Полномоченни посолалла хьожаеш а.

— Сона дика хет се моллагIа бар санна болча, кхийнараш къахьегам беза, вахаре цIена, гIулакхаца нах болча ахархой дезалах хьаяьнна, — йоах Зоя Григорьевнас. — XIанз а тIехь вахаре сона эггара везагIа, эггара дукха веза, эггара цIенагIа, сох саг хилара хьакъе геттара боккха лоархIам бола саг ва сона са нана. Кхо класс мара образовани яцар цун, бакъда Іаламо ира хьаькъал, доккхий дика гIулакхаш доахка саг яьяр цох. Цо массаза а оалар долла хIама цIена, дизза чакхдоаккхаш де деза. Нах лархIа, уж бовза а беза а Іомайора. Из чIоагIа накъадаьлар сона яхача. XIаьта хIанз со се 17 шу даьннача вийII пана йолаш, аз къаьстта дика кхетаду саг хьахилара — ший мехка визза вола гражданин хьахилара кхалсага — наьна мел боккха лоархIам ба.

— Сона хетачогIа, из уйла йолаш хургба беррига кхалнахах. Боккъалдар аьлча, укх тIеххьарча шерашка дунен тIа геттара чIоагIа лакхбеннаб кхалнаьха лоархIам. Бераштa кхетам балара хьакъехьа хинна а Іац из.

XIанз. Лаьтта машар лорабарен чIоагIбареи дешаш хьалхарча моттиге эттача хана, хала а доацаш белгалдоаккхалургда машара тIехьа къовсам лоаттаберий хьалхарча мугIарашка къаьстта кхалнах хилар. Цунца дувзаденна, хетаргахьа, дипломати а хIанз духхьала маIача наьха гIулакх хинна юсий хьогI?

— XIаа, хетаргахьа, хьо бакълув. Швейцаре тайп-тайпарча наьха викалашца, кхалнаьха прогрессивни организацей активисткашца къамаьл деш, со тIехь-тIехьа дуккагIа теш, тхоашка дуккха хIама дулургхиларах. Эггара хьалхарча аргIана кхал саг-м нана я. Тхоайх хIаранена дувцалге йоаццаш беза ба машар, тхоай бераш могаш-маьрша, ираз долаш хилар. Из дага долаш кхалнах адамий юкъарча массарча ираз духьа вIашагIкхеталургболаш ба. TIаккха машара а герз дIадаккхара а тIехьарча къовсаме цар лоархIам лакхлуш хилар доагIаш ма дий. Нагахьа санна дипломати кхалнаьха е маIача наьха гIулакх да аьлча, — йоах ела а къежаш Зоя Григорьевнас, — кхетий хьо, цох эггара хьалха маIача сага гIулакх хеташ хIанз а дIаяхача заман уйлах цхьа эIамига дакъа доал сох. Дипломати атта гIулакх дац. Бакъда перестройка хана доагIаш да сага уйлаш а цун дуккхача хIамай хьакъехьара гIулакх а эргадоалаш хилар. Со се а эргайоалаш я. Хетаргахьа, кастталашха бIубенна хургья со кхыбола моллагIа болх а санна, кхалсага а дипломатически болх булургболаш хиларах.

— Вай дийцар хьол хьалхагIа хиннача А. М. Коллонтайх — Советий къонача Республика хьашташ капиталистически мехка лорадеш эггара хьалха хиннача кхалсагах. Посол хиларах тарра хIанз, вай ханарча хьалашка хьай декхар малагIа хет хьона?

— Александра Михайловна Коллонтайс дуккхачун хьакъехьа шийна теркам тIаоз. Цун сурт-сибат деза да сона цIенча сага хила ма доаггIара. Из посол хиларах тарра, цун балхах эггара дукхагIа сона дезаденнар да ший керттера декхар цо Советий Мехка доттагIий хулийталга ца лархIар, из декхар цо ше кхо ца еш цо из кхетаме кхоачащдар. Тахан Александра Михайловна дага а йохаш, лархIа а лорахIаш, эггара хьалха са безам бар цун гIулакх дIадаха. XIанз адамашта хьалхашка е цхьана баха безаш, е цхьана бов безаш гIулакх эттача хана — халкъашта юкъера доттагIал, вIаши дагавалар, вIаши бовзарца дерригане а хьахулийт мехкашта юкъерча гIулакхий тешама климат. Цудухьа Швейцаре посол хиларах тарра са керттерчарех цхьа декхар да цхьана къахьегалга, вIаши дагабоалалга, тайп-тайпарча гIулакхашка тешам хулга дегIадоаладари кIоаргдари, Лаьтта машар Іалашбара юкъара уйлаш, юкъара гIулакхаш хилийта гIортар.

Владимир МЕХОНЦЕВ,
АПН соб. корр.

Женева.

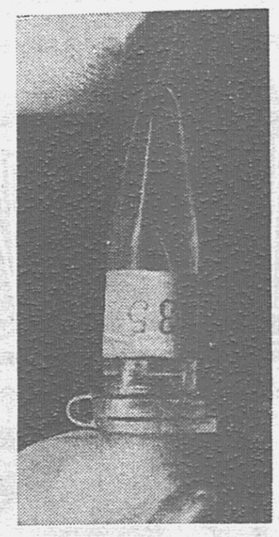

Профессора Алек Джеффриза кулгал а деш, Іилмахой группо тохкамаш ду кастталашха криминалисташта саг вовзара керда торонаш лургйолаш. Джеффриз цун коллегешен гучадаькхачун къайле «вахара кирпишкех» — моллагIча а дийнача организма кIийле йолча дезоксирибонуклеиновн кислотах (ДНК) латт. Лестерски университетерча экспериментатораша соцадаьд ДНК фрагменташ сага чешка, цIеца, цIока клеткашка я аьнна. Цул совгIа цу фрагментий структура цхьанне а шоллагIчоа сага пIелгий отпечаткаш санна мара тара яц. Цийн, degIа тIарча чона хьанйцача анализо е пIелгий отпечаткаш тахкаро йиш хулийтаргья уж хьан я «100 процент» ха. Анализах хьагучадаьннар рентгеновски аппараташка лелаеча кодагIйолча пленка тIа доаккх. DIахо царех пайда эца йиш я криминалистий, е архивашка лораергья.

Профессора Джеффриза йоах, ший экспериментаца йиш хулийтаргья криминалистий болх аттача баккха. Да малав ца ховш хилар къоастадергда. Бера цIий е degIа чеш техкача йиш хургья цун да меттел даь нана а даь да а малав ха. Профессора хетачогIа, цо йиш хулийтаргья да малав къоастадеча йинзза вIаштIехьаяьна йоацача технологе кIийлен тIа судаша шеко йолаш ю решенеш кIезигье. Цу метода правилашка боагIаш хургбац цхьан наьна яйцоклеткаш баьнна «шолабаьраш». Бакъда «шолабаьраша» зуламаш даь моттигаш теркал ца ялла кIезига е. Скотланд Ярда викалаша, шоай аргIана, белгалдоаккх 1901 шера пIелгий отпечаткаш «гучаяхар» санна боккха лоархIам бола 'событи профессора Джеффриза метод хилар.

СУРТАШ ТIА: 1. Профессора Джеффриза лабораторе (хьалхашкахьа) «Генетически криминалистика» даькъе дIахо опыташ ю; 2. МоллагIча а сага органгара хьийца «проба» йола ншитта пробирка кастталашха кхоачамболаш хургья зуламхо вивза хьагучавакхара.

Камера Пресс—ТАСС сурт.

ДОАЛАХЬАРА БОАХАМ ШЕРБЕ

«XIара цIагIа — подсобни боахам» яхача болама доазош шерлуш латт. Бахача наха а паччахьалкхенна а пайда боал цунах. Анализо хьахьокх Сунженски районе подсобни боахамашка дулх, шура, тха, фуаш, кхыйола продукци йккхар хIанз а биззача боараме доацалга. Цунна тешал деш да РАПО, редакце, районни тIахьожама комитете, кхыйолча инстанцешка наха язду каьхаташ, заявленеш. Цар язду шоашта новкъа долчох, нийслуш йолча халонех.

Са къамаьл хургда Серноводскерен Троицкерен даьхкача каьхатех лаьца.

Хьалхара каьхат. «Цхьа етт лелабу аз. Аьхки сай машинаца, сарахьа, наькъа йнстера буц хьакха вахар со. Легковой машина багажник хьалйиза дукха хIама мича эш. ЦIавоагIаш милиционеро соцавир. Са бехк боацаш барт бийттар, буц Іотасснйтар. Цу хана денз буц хьакха ваха уйла хиннаяц са. Бакъдар аьлча, са а са дезала а боккха безам бар тхоай боахам хулилга. Из меттабоалабе дукха хIама эшац. Со юхаветтар да доахан доажаде моттиг ца хилар, Іаьдала маьхах доакъар нийде йиш ца хилар. Базархочунгара уж нйеш хилча, цо кхоъ мах боаккх».

ШоллагIа каьхат Серноводскера денад. Мичурина улицагIа вахача Эдиев Айдамира моГаду доахан, кхыдола хьайбаш леладелга. «1977 шера денз цхьа етт ба са кхоабаш. BIарччача шера цIагIа дIабийхка лоаттабу, боажабе моттиг йоацандаь. Ленина цIерагIча колхозо деррига лаьтта аьхад. Сона хац цох колхозо фу пайда боал. Колхозо ца оахаш из дитача, хIанзарчул дуккагIа пайда лургбар цо. Дунха лаьттан гектараш ухк аьха а аьха, цхьаккха пайда бац цар хьалуш».

КхоалагIа каьхат денад Троицке яхача Л. Н. Воропаевагара. Цо язду доажаде моттиг ца хилча доахан леладе хала долга, халкъа депутатий станични Совета исполкомо 1984 шера хьайбаш леладечарна къоастаяь хинна лаьттан чIегилг наха дIайийкъалга. Лоацца аьлча, бахача нахан моттигерча IаьдIан юкъе цхьа барт бац. ЦхьоагIо йоацандаь наьха безам бац доалахьара боахамаш Іалашде. Дукх нах ба колхоза гIо а ца деш, законагIа доацаш доакъар кхуьхьаш, доахан доажадеш, хьаькхха продукци колхозага а доацаш базар тIа йохкаш. Новкъостал де дезаш йолча исполкомо чоалкогаш детт къа а хьегаш, хьаькхха продукци колхозага йохкачарна. Цу тохкамо хьахьехад дсакъар тоъаш ца хилар районе йоккха тормоз а хинна дIаэтталга а, доахан доажаде моттиг йоацалга а.

Дукха ха йоаццаш района халкъан тIахьожама комитето яьча анкетированагIа гуш да, дуккагIбола нах доалахьара боахам лелабара раьза болга. Цу гIулакха Іоткъам беш да хьайбаш доажаде моттиг, цонаш ца хилар. Цул совгIа, цхьайолча колхозашен, совхозашен гIалаташ даьд наха доахан доажаде аьнна дита лаьтташ, цонаш аьха. Цу факташа гойт цхьаццаболча кулгалхоша хIара коа бешн хьайбаши хургдолаш, бахача наьха шоай доалахьара боахамаш degIаахара маIан а лоархIам а ца белга, нахаца болх ца белга.

Дукха ха йоаццаш «Района бахача наьха шоай доалахьара боахамаш алсамдахарах» бола соцам баьб «Сунжа» яхача агропромышленни объединене, из болх меттабоагIаргболаш наькъаш гучадаьхад.

Документа тIа дувц шоай доалахьара боахам болчарна доакъар, кхыйола культураш дIае хьадекъача лаьттаех, цоний, кхыча лаьттай боарамах. Наьха безам тIабохийтаргба, аьнна, хет бешамаши хьайбаши коа тIара оалхазараши леладе.

И. ВОЛГИН.

ХАЛКЪА КХОЛЛАМЦАРА

КАЬХАТ

Цхьа геттара дукха хIама ховча вокхача сага духьалкхийттав нийсвенна къонах.

— Даьллахь, къоано, — аьннад цо. — Хье маца лергва хьаоаладалара Іа.

— BIаштIехьа вий хьо? Из фу хаттар да? Хьона сенна деза со маца лергва хар? — цецваьннав къоано.

— Дукха ха йоаццаш воI веннавар са. Цунга каьхат язде воаллар со, хьога дIалургдолаш.

— Сога ма далахь, къонах, из каьхат. Хьа воI вахача новкъа водац, хьона, со. Хьа воI жожагIата вахав. Цига водачунга дахьийта деза из каьхат, — аьнна, жоп деннад къоаночо.

ХЬАИ СЕСАГА БIАРАХЬАЖА

Цу къоаночоа духьалкхийттав дуне кIоаргагIа довза безам болаш вола зIамига саг. Боккхача сагага дехар даьд цо:

— Бехк ма баккхалахь, вокхха саг, чIоагIа шайтIа го безам болаш вар со. Сона хьехар ду далар Іа цу хьакъехьа.

— Чу а вахе, хьай сесага бIарахьажа мара везац хьа, из да хьона бокъонца дола шайтIа, — аьнна, ваьнна дIавахав къоано.

У. АРАПХАНОВ.

КОРТАМУКЪАЛ

Набахтара мукъа а ваьнна, цIавоагIаш хиннав цхьа къонах. Поезд Грознерча машиннаькъа вокзале сецача, Іоваьннав из. Доккха са а даькхха, дIа-хьа хьежача, тачкаш тетташ, цхьацца мовхьаш дIа-хьа кхухьаш лела нах байнаб цунна.

— Мукъа малав шох? — аьнна хаьттад царга къонахчо.

— Сон-сон ва, — аьнна гобаьб цунна мовхьаш кхухьачар.

— XIанз со а ва-кх мукъа. Даькъала хийла корта мукъалеI — аьнна дIавахав къонах.

СЕСАГ ДИКА Я УККАН

Цхьа гIожа саг хиннав цхьан юрта вахаш. Цхьаккха а лоархIавеш хиннавац цунца бегаш бе, хьаккхашта къамаьл де. Цу тайпара хIама хургда аьнна шийна хийттача а, лата чукхоссалуш хиннав из Іовдал.

Цкъа пхьегIа тIа Іохайша багIача наха юкъе къовсам баьннаб цу къонахчунга «жIали» да хьо ала саг вухьаргва е вухьаргвац, аьнна? Ланаш а дехкад цар, из аьнначоа хоза алсамо хIама а лургйолаш.

— Со вухьаргва из ала, — аьннад Цагена.

ПхьегIа тIа багIараш заггIе белабеннаб.

КIеззига ха яьлча цу пхьегIа тIа багIача наха хьатIавенав из гIожа къонах. Берригаш цох озалуш а Цагена фу ду а хьожаш хиннадац. Юххера а вела а венна, хьатIавеначоа букъах кулг а Іетта, Цагена аьннад.

— Сесаг дика я укх жIале, — аьнна.

Къонах кхохкавеннав, цхьабакъда, йист ца хулаш Іийнав. Иштта говзалца шийна хIама йыккхай Цагена.

М. КАРТОЕВ.

ШКОЛЕ — КОНФЕРЕНЦИ

Берашта дукха везаш ва цIихеза вола гIалгIай йоазонхо Гойгов Іаддал-Хьамид. Дукха яздаьд цо тайп-тайпарча темаех лаьца дувцараш. Царна юкъе цхьадараш дIаяхача заман тIехьадисача гIулакхашта духьал къовсам лелабара дика новкъостал деш да.

Царех цаI да «Сердал йоаца никъ» яха дувцар. Цу тIа дувц лоамашка баьхача гIалгIай вахар. Из хиннад паччахьа хана. Деша школаш йоацаш, аха лаьтташ доацаш, лела наькъаш доацаш хала баьхаб гIалгIай. Къаьстта хала хиннад кхалсага вахар, маIача сага нийсса лоархIаш хиннаяц из, эггара тIехьагIа Іоюжаш, хьалхагIа хьалгIотташ дукха бала лайнаб гIалгIай кхалсаго.

«Сердал йоаца никъ» яхача темах лаьца дешарий конференци хилар Орджоникидзевске № 3 йолча юкъерча школе. Из дар укх шера март бетта шоллагIча дийнахьа. Конференци дIахьош хиннараш бар бархIлагIча классашкара дешархой — 70 саг. Шоаш яьча докладаш тIа цар дийцар паччахьа хана кхалнаьха хинна хала вахар, Советски Іаьдало царна енна нийсхо, хIанзара кхалнах маIа Іача наха нийсса дешаш, къахьегаш хилар. Докладаш йир цхьайтта дешархочо, цига дакъа а доацаш къамаьлаш дир нйс дешархочо. Безам тIабодаш дика ладувгIар бераша лоаман Іалам дувцача хана. Из дувцаш докладаш йир Аушева Заремасн, Гапархоева Азаси. Лакха лоамаш, нийса хеташ, кIоарга аьлеш, гIалаш, малхара кашамаш.

Массанена а ховш да лоамашка баьхача гIалгIай вахар хала хинналга. Цунах лаьца яр Вышегурова Маринаси, Цуроева Любаси яь докладаш. Цар белгалдир говрашцен варашцен йийдеш ялат кхуьхьаш, кара-хьайраца цунах жур а боахаш, шийлача гIалашка бахаш хиннача наьха вахар.

«Сердало йоаца никъ» — кхалнаьха вахара хетадаь дувцар да. Цу тIа ювца Іайшета вахарах тара хиннад дукхача гIалгIай кхалнаьха вахар а. Іайшета вахар дувцаш докладаш йир Урусханова Зарас а Муталиева Аьсета а. TIаккха мишта хиннад Іайшета вахар? — доладу цар шоай къамаьл. Дас, шийна ца вайнача Османага, раьза а йоацаш маьре йохийт из. Пхи шу доакх бер доацаш, тIаккха йиИг хул. Осман гIайгIане ва, кIаьнк ваьвац, яхаш. Саг йоалае из тохавеннача хана, цIаьхха лазар а кхийтта, Осман дIаВоал. Боахам бекъа Іохов шарIий кхел, керттервар молла а волаш. Іайшета барайтталагIа дакъа мара кхоачадац кхело, йиИг дIа а яьккха ший да волча цIайода из. Османа барзкъаш шийна а могадаь дIавода молла. Иштта, цу харцахьа яьча кхела духьала болаш, чакхдаьккхар цар шоай къамаьл. Цар дийцар могадеш лоархIаме къамаьлаш дир Тумгоев Ювнаса, Хамхоев Махьмуда, Евлоев Мухьмада, Гуднев Тухана, Ганижева Аьсета, Хамхоева Фатимас.

Харцахьа яь кхел ювцаш, вай вахар вай кара да, дIаяхача заман тIехьадисача гIулакхашца къовсам лоаттабе беза, яхаш дийцар Оздоева Іайшета, Вышегурова Аьсета, Мархиева Розас.

Советски Іаьдал даьннначул тIехьагIа кхалнаха юкъе дукха ба Іилманхой, инженераш, лораш, хьехархой, йоазонхой. Иштта да гIалгIай кхалнаьха хIанзара вахар, лаккхлуш латт цар культура, яхаш къамаьлаш дир Тумгоева Любас, Цечоева Радимхана, кхыбараша.

Дешарий конференци чакхйоалаш хьехархочо аьлар: «Гойгов Іаддал-Хьамида дукха яздаьд кхалнахах лаьца дувцараш, царех пайда а эцаш, тIехьадисача гIулакхашта духьал къовсам лоаттабе беза ваII».

Т. ХАШИЕВ.

БIАЬСТИ

Чакхдаьннад Іа. Къаьстта шийла хилар из январь чакхбоалаши февраль дIаболалуши. Хоза догамаш дир корий бIалгашта, лаьтта кIай кIувс бижар. Ерзанъяьннача гаьний ткъовронаш тIа маьлхара даха дагIар хьазилгаш. Шолжа тIа гIолла готувсаш, цхьан меттига сатем боацаш лелар Іаьржача къайгий Іулаш. Дийнахьа, ара кIеззига йоахъеннначул тIехьагIа, гучадоалар шоашта даар лехаш лела кхокхарч, саг шоашта юхе дIатIавахача а, дIадолхацар уж. Кхыдола Іай вайицига дуса оалхазараш паркашка, скверашка мара бIаргаго йиш яцар. ДукхагIйолча хана шоай бIенашка дагIар уж, шоай шелъешна фусамаш лораеш.

Іурра сомаваьлча, хоза йисте гIолла дIа-хьа болхача наьха-когашта кIал лоа цIувзаш хозар. Дега безаме хетар соахка денз дицдала доладенна из тата. Цхьа ха йоаккхар аз цунга ладувгIаш вагIаш, тIаккха хьал а гIетте, дIайха барзкъа тIа а дийхе, аравоалар. ЦIенача фево хьалбузар беррига накха, басилгех барташ доахар шортта хьекхача михо, ираз детталора дог. Ма хоза а дар Іа!

Цхьабакъда, дукха латтанзар шелал. Лоа даша доладелар, бус лоацаенна гIор дийнахьа 10 сахьат далалехьа дIайоалар.

XIаьта а гIайгIане бац нах, ираз дел цар бIаргаш, дукхагIа гу ара ловзаш доаккха бераш. Тамаш я яц: дIаьхденнача деноша, лоацаеннача бийсаша, тIа-тIа сийрдагIа, бIайхагIа хьежача малхо «бIаьсти кхаьчай» йоах царга. Живари, кийчде бIаьсти дувха барзкъаш!

М. МУРАТОВ.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

10 МАРТ
ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут».
8.35 — «Готвальд». Художественни фильм. 2 сери. «Ер тха мохк ба». (1934 — 1938 шш.). (ЧССР).
10.10 — «Дакъа лоацараш». г. Иванове таксоморни парке директор харжарах. 2-гIа передача.
10.55, 15.30, 16.55 — Кердадараш.
15.40 — М. Глинка произведенешта юкъера концерт.
16.25 — «Практика, дувцарий проблема». Документальни фильм. «ВАЗ. Ахна-87».
17.00 — Духовой музыка концерт. Таллиннера передача.
17.15 — «...Ялхайтта шу даьннеи боккхагIеи».
18.00 — Вай беш.
18.30 — Мультфильмаш: «Машенькан чай». «ЦаI — горох, шиъ — горох», «Нани яь ди».
19.05, 22.45 — Тахан дунен тIа.
19.25 — «Готвальд». Художественни фильм. 2-гIа сери. «Ер вай мохк ба». (1934—1938 шш.). (ЧССР).
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
20.50 — «Бераллара хьадолалу деррига а». Йоазонхочун С. В. Михалкова творчествах.
22.55 — А. Петров. «Мастер и Маргарита» яха фантастически симфони.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.15 — Дешара программа. «Археологе тешал ду». Іилма - довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Юкъара биологи. 10-гIа класс. Вахара эстафета (Менделе законаш).
9.05 — Испански мотт. Іомабу 1-гIа шу.
10.05 — СПТУ дешархошта. Истори. СЭВ.
10.35, 11.40 — Биологи. 7-гIа класс. Оакхарий.
11.00 — «Цхьа нана массарна а». Документальни фильм.
11.10 — Испански мотт. Іомабу 2-гIа шу.
12.05 — «ЦаI мара йоацар». Художественни фильм.
13.35 — Іаламца бартл. Документальни фильмаш: «Крокодил пустыни», «Заповедное гнездовье».
14.00, 23.05 — Кердадараш.
14.05 — «Овод». 2-гIа сери. «Джемма».
18.20 — Кердадараш (гIалгIай меттала).
18.25 — Фильм-реклама.
18.30 — «Нохч-ГIалгIайче». Информационни программа.
18.45 — «Кагирхойи атеизми» (гIалгIай меттала).
19.05 — «Дог доахийла юхадар». Нохч-ГIалгIай телевидене программа.
20.00 — «Бийса даьхьала хийла шун, бераш!», «КIаьнк форда йисте гIолла вода».
20.15 — Гражданская оборона: лерхIари денхараши.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Среда обитания». Художественни фильм.

11 МАРТ
ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут».
8.35 — «Готвальд». Художественни фильм. 3-гIа сери. «Кортамукъален тIехьа». (1942 — 1945 шш.). (ЧССР).
10.30, 15.30, 17.15 — Кердадараш.
15.40 — Мурмански студе телевидене программа.
16.40 — DIалоях дунен халкъашта юкъерча конкурса лауреата М. Ваймана (чIюндарг).
17.00 — «Москве бода поезд». Документальни фильм.
17.20 — «XIана, сендухьа». Бераштa лаьрхIа передача.
17.50 — Документальни фильм.
18.40, 23.20 — Тахан дунен тIа.
19.00 — «Готвальд». Художественни фильм. 3-гIа сери. «Кортамукъален тIехьа» (1942 — 1945 шш.). (ЧССР).
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Цхьан актера театр». Л. Филатов. Сатирически фаьлг.
22.50 — Интерсигнал.
23.30 — Болгарски эстрада артистий концерт.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.15 — Дешара программа. «Фордашка ба хьа никъ». Іилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Географи. 8-гIа класс.
9.05 — Английски мотт. Іомабу 1-гIа шу.
10.05 — СПТУ дешархошта. Истори.
10.35 — Истори. 7-гIа класс.
11.05, 11.35 — Английски мотт. Іомабу. 2-гIа шу.
12.05 — «Среда обитания». Художественни фильм.
13.15 — Документальни фильмаш: «Маьлха цIа». «Баренцево форда тIа йайха йий-те?».
13.45, 23.30 — Кердадараш.
13.50 — «Овод». 3-гIа сери. «Даи воIи».
18.45 — Кердадараш (нохчий меттала).
18.50 — «Бешара бIаьстан балхаш». Специалиста хьехамаш.
19.00 — «Негатив».
19.15 — «Нохч-ГIалгIайче». Информационни программа.
19.30 — Экономически дешар пайда а хургболаш (нохчий меттала).
19.20 — Гражданси оборона: гIулакхаши денхараши.
19.50 — Киножурнал.
20.00 — «Бийса даьхьала хийла шук: бераш!», «Ши клоун».
20.15 — «Сов кулгаш хилац». Документальни фильм.
20.30 — «СелаIад» яха халкъа творчества телепрограммай дунен халкъашта юкъера фестиваль. «Квер-хир» (Нигерия).
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Набат на рассвете». Художественни фильм.

РАДИО

10 МАРТ
ЕРА

7.45 — DегIаахар сихду юха а увзаш.
7.50 — Передачай программа.
7.55 — 8.00 — Объявленеш. Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Реклама.
8.40 — 9.00 — «Интернационализм — вай вахара закон» (гIалгIай меттала).
11.15 — «Патриот» (нохчий меттала).
11.30 — «Перестройка гIа боах» (нохчий меттала).
11.40 — «Болхлочоа хетар».
11.50 — 12.00 — Музыка.
15.15 — 15.30 — «Юртара вахар» (гIалгIай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — Районни радио къамаьл ду. Ачхой - Мартановски районера передача (нохчий меттала).
17.31 — «Шоана, производстве хьалхалаттараш». Концерт
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Объявленеш.
18.40 — 19.00 — Концерт.

11 МАРТА
ПIАЬРАСКА

7.45 — 8.00 — «Сельские зори». Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — Специалиста хьехамаш. «Ер ха деза хIаранена». Беседа (нохчий меттала).
8.45 — «Предприяте чухьежа кизга дика» (гIалгIай меттала).
8.55 — 9.00 — Музыка.
11.15 — 12.00 — Микрофона хьалхашка иллеш язду поэташ.
15.15 — 15.30 — «Перестройна публициста гучох» (гIалгIай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «Бокхха бехнтонхам болаш». Беседа (гIалгIай меттала).
17.31 — «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
17.46 — Музыка.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Объявленеш.
18.40 — 19.00 — «Вахара хьисап — советски». (нохчий меттала).

Хаттам

Тахан республике гIоллеи Грознен морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, Іуйрийна цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 0—5 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 2—7, Грозне 2—4 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка йоачан а йолаш, дохк а доаллаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана —1 +4, дийнахьа +1 +6 градус йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретаря — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-80-12, 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907 г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05071. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 830.